

Національна академія державного управління
при Президентіві України

Методичні рекомендації
до навчальної дисципліни

“Соціальний розвиток”

для спеціальності
“Державне управління”

Київ – 2007
Видавництво НАДУ

ЗМІСТ

КОНЦЕПЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК”	3
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН	5
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	6
ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ СЕМІНАРСЬКОГО І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	9
ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ ТВОРЧО Ї РОБОТИ	27
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	33
ПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОГО ТЕСТУ	46
ТЕМАТИКА МАГІСТЕРСЬКИХ РОБІТ	46
ГЛОСАРІЙ	47

Національна академія державного управління
при Президентіві України

Кафедра соціальної і гуманітарної політики

Методичні рекомендації
до навчальної дисципліни

“Соціальний розвиток”

для спеціальності
“Державне управління”

Київ
Видавництво НАДУ
2007

УДК 304(477)(076)

М 54

Схвалено Вченою радою Національної академії державного управління при Президентіві України. Протокол № 139/10-18 від 25 жовтня 2007 р.

Укладачі:

В.П.Троцинський, доктор історичних наук, професор;
В.А.Скуратівський, доктор філософських наук, професор;
П.К.Ситнік, доктор філософських наук, професор;
М.В.Кравченко, кандидат наук з державного управління, доцент;
О.М.Петроє, кандидат наук з державного управління;
Н.П.Ярош, кандидат медичних наук;
Н.Ю.Сліпчук.

Рецензенти:

В.М.Даниленко, доктор історичних наук, професор, завідувач відділу історії України НАН України, член-кореспондент НАН України;
Я.Ф.Радиш, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри управління охороною суспільного здоров'я НАДУ.

М 54

Методичні рекомендації до навчальної дисципліни “Соціальний розвиток” для спеціальності “Державне управління” / Уклад.: В.П.Троцинський, В.А.Скуратівський, П.К.Ситнік, М.В.Кравченко, О.М.Петроє, Н.П.Ярош, Н.Ю.Сліпчук. - К.: Вид-во НАДУ, 2007. - 80 с.

Методичні рекомендації є допоміжним засобом для вивчення навчальної дисципліни “Соціальний розвиток”.

Формальна організація - спосіб організаційної побудови на основі соціальної формалізації зв'язків, статусів і норм.

Фундаментальні наукові дослідження - наукова теоретична та (або) експериментальна діяльність, спрямована на одержання нових знань про закономірності розвитку природи, суспільства, людини, їх взаємозв'язку.

Характерні риси організації (за А.І.Пригожиним): цільова природа; розподіл за ролями і статусами; розподіл праці та її спеціалізації за функціональною ознакою; інституціональні внутрішньоорганізаційні норми; соціальні організації є цілісною соціальною системою.

Швидкість соціальної мобільності - вертикальна соціальна дистанція або кількість економічних, професійних чи політичних страт, які проходить індивід, рухаючись угору або вниз, за певний проміжок часу.

Школи управління:

- Школа людських відносин (1930-1950). У 1950-х рр. трансформувалася у школу поведінкових наук.
- Школа наукового управління (1885-1920). Управління виробництвом на низовому рівні.

Якість послуг - це здатність послуги задовольняти відомі та очікувані потреби людей, які користуються послугою. Таке визначення надане Міжнародною організацією зі стандартизації. Можна сказати, що якісна соціальна послуга - та, якою клієнт задоволений. Соціальні послуги надаються найбільш уразливим групам людей.

Якість соціальних послуг - сукупність їх характеристик і властивостей, які підтверджують здатність задовольнити потреби і очікування отримувачів. Фактично якість - це сприйняття послуги отримувачем, задоволеність обслуговуванням та результатом надання послуг, а саме: зміною складної життєвої ситуації або покращення якості життя.

УДК 304(477)(076)

© Національна академія державного управління при Президентіві України, 2007

КОНЦЕПЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК”

Вступ

Навчальна дисципліна “Соціальний розвиток” у концентрованому вигляді охоплює повний спектр соціальних питань, формує системне бачення управління соціальним розвитком, розвиває навички критичного аналізу зарубіжного досвіду управлінської діяльності в цій сфері, надає ґрунтовні знання щодо особливостей та специфіки державного управління соціальним розвитком в Україні, а також шляхів подолання практичних проблем у соціальній сфері.

Мета дисципліни:

- Надати системні знання про виникнення та значення некодованих норм соціальної поведінки як предмета соціальних наук для політичного, соціального та економічного розвитку України.
- Розкрити основні риси найважливіших теорій історичного суспільства, пояснити зв'язок між концепціями (теоріями) суспільства та пов'язаними з ними моделями соціальних структур.
- Ознайомити слухачів з підходами до вивчення й інтерпретації сучасної концепції суспільства з урахуванням особливостей політичної, економічної та соціальної історії України.
- Навчити пошуку джерел та відбору інформації про соціальну поведінку.
- Сформувати навички оцінювання наслідків зміни структур суспільства.
- Навчити планувати, організовувати та здійснювати теоретичний та соціально-структурний аналіз.
- Тренувати навички інтерпретації поведінки.
- Сформувати у слухачів цілісне уявлення про сучасні соціокультурні ідентичності українського суспільства та уособлювані ними організаційні структури й інтереси.
- Навчити оцінювати альтернативи вирішення проблем та управлінських рішень на основі вивчення та аналізу сучасних суперечностей розвитку українського суспільства.

Результати навчання, отримані компетенції.

- Після вивчення дисципліни слухачі повинні *вміти*:
- інтерпретувати сучасну концепцію суспільства з політичної, економічної та соціальної історії України;
 - обговорювати із соціологічної точки зору бажаний майбутній розвиток українського суспільства;
 - визначати важливу, необхідну для аналізу сучасного українського суспільства інформацію про соціальну поведінку;
 - критично оцінювати наслідки зміни структур суспільства для родини, форм та функцій ненормативної поведінки, зміни ціннісних уявлень,

роджуваності в кожному віці, властиві інтервалу часу, для якого робиться розрахунок.

Суспільна свідомість - сукупність ідеальних форм (понять, суджень, поглядів, почуттів, ідей, уявлень, теорій), які відображають суспільне буття.

Суспільство середнього класу - суспільство, більшість членів якого мають відносно високий рівень матеріального достатку, є власниками якщо не засобів виробництва, то предметів користування - житла, транспорту, побутової техніки тощо, мають можливість повноцінно задовольняти свої життєві потреби.

Творча діяльність - індивідуальна чи колективна культурна діяльність професійних творчих працівників, результатом якої є твір чи його інтерпретація, що мають культурну цінність.

Трансферт - невідшкодована передача частки доходів або благ від одних осіб чи установ іншим. Трансферт може здійснюватись у грошовій формі, у вигляді надання певних послуг.

Трудова активність - прагнення працездатної особи застосувати на практиці наявні знання та досвід, одержуючи за це винагороду в натуральній або грошовій формі. Особа, що виявляє таке бажання, є носієм трудової (економічної) активності.

Трудова мобільність - принципова готовність населення до зміни посади, професії, місця роботи та проживання, способу життя в цілому. Розрізняють потенціальну та реалізовану мобільність. Перша визначається за результатами вибіркових соціологічних обстежень населення, друга - за фактичними даними статистичної звітності.

Універсальна соціальна допомога надається за умови настання певних обставин усім особам, які мають право на її отримання відповідно до встановлених критеріїв, незалежно від матеріального стану цих осіб.

Управління - це процес планування, організації, мотивації, контролю, необхідний для того, щоб сформувати і досягти цілей організації.

Управління соціальним розвитком є процесом упорядкування різноманітних соціальних систем у соціальній сфері життя суспільства.

Уразливі групи населення - це групи, які зазнають чи можуть зазнати негативних впливів соціальних, економічних, екологічних або інших чинників.

Фізіологічний прожитковий мінімум забезпечує мінімальний рівень задоволення потреб населення в товарах і послугах.

соціальної сегрегації, форм громадських організацій та їх внутрішніх владних структур;

- пов'язувати та інтерпретувати теоретичний та емпіричний соціально-структурний аналіз;
- інтерпретувати поведінку українських громадян та розрізняти демократичні й недемократичні очікування;
- розпізнавати незбіжні потреби й інтереси різних етнічних, культурних і конфесійних груп в Україні та розробляти для них прийнятні управлінські стратегії й концепції;
- формулювати пропозиції щодо сприятливих для громадян концепцій управлінських дій;
- визначати стан розвитку українського суспільства відносно суспільств інших країн.

Після вивчення дисципліни слухачі повинні *знати*:

- сутність і цілі соціального розвитку;
- особливості виникнення та значення некованих норм соціальної поведінки як предмета соціальних наук;
- основні риси найважливіших теорій історичного суспільства, зв'язок між концепціями (теоріями) суспільства та пов'язаними з ними моделями соціальних структур;
- сутнісні характеристики етнонаціональної та етноконфесійної структури сучасного українського суспільства;
- підходи до вивчення й інтерпретації сучасної концепції суспільства з урахуванням особливостей політичної, економічної та соціальної історії України;
- джерела пошуку та особливості відбору інформації про соціальну поведінку;
- методи оцінювання наслідків зміни структур суспільства;
- загальні засади демократичного врядування.

Передумови - для вивчення дисципліни потрібні базові знання щодо сутності, ролі і значення соціогуманітарної сфери для забезпечення життєдіяльності суспільства, а також основних напрямів і пріоритетів державної політики щодо її розвитку та реформування.

Методи викладання (стратегія навчання та вивчення):

- дисципліну побудовано на читанні лекцій та проведенні семінарських і практичних занять з використанням активних форм навчання.

Методи оцінювання, форми контролю, критерії оцінювання (із зазначенням питомої ваги у підсумковій оцінці):

- типові (обов'язкові) види поточного контролю (участь в обговоренні проблематики семінарських та практичних занять; ініціативні види навчальної роботи, що обираються слухачем за погодженням з викладачем) - 40%;
- типові (обов'язкові) види поточного контролю (виконання індивідуальних практичних завдань - написання та захист творчої роботи) - 30%;
- контрольні випробування (тест) - 30%.

Суб'єктами, що здійснюють регулювання у соціальному захисті, виступають ті інститути держави та громадянського суспільства, які свідомо та цілеспрямовано здійснюють соціальний захист, керуючись законодавством, науково-теоретичними знаннями щодо соціальної сфери суспільного життя, науковими методами прогнозування, отримання та аналізу інформації, прийняття рішень, втілення їх у життя через організаційно-управлінську діяльність.

Суб'єкти соціальної політики: людина, держава, суспільство, соціальні спільноти та інститути, політичні партії, громадські організації, асоціації громадян, колективи, фонди, принципово нові для українського суспільства суб'єкти, зокрема соціального захисту (підприємці, роботодавці), та суб'єкти, що здійснюють діяльність у різноманітних формах.

Суб'єкти, що надають соціальні послуги, - державні та комунальні спеціалізовані підприємства, установи та заклади соціального обслуговування, підпорядковані центральним, місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування, юридичні особи, створені відповідно до законодавства, які не мають на меті отримання прибутку, фізичні особи.

Субвенція - це форма бюджетного трансферту, яка має цільове призначення і передбачає фінансову участь одержувача ("зв'язаний, умовний трансферт"). Субвенція - вид державної фінансової допомоги місцевим органам влади, яка надається на певні цілі.

Субкультура - система цінностей і норм, що відрізняє культуру певної групи від цінностей і норм домінуючої культури.

Субсидії адресні - надаються безпосередньо особі або сім'ї залежно від рівня достатку.

Субсидії безадресні - надаються, як правило, у вигляді низьких цін на товари та послуги, доступні всьому населенню.

Субсидія - грошова державна допомога населенню, яка призначена для оплати певного виду товарів чи послуг, надана у готівковій чи безготівковій формі. Субсидія - це цільова допомога, але без фінансової участі одержувача.

Субсидія на придбання твердого та рідкого пального побутового палива і скрапленого газу надається у готівковій формі.

Сумарний коефіцієнт народжуваності - кількість дітей, яку б у середньому народила 1 жінка з досліджуваної сукупності населення, якби протягом її життя зберігалися інтенсивності на-

шенні до влади й власності, релігійних поглядах, ідеологічних орієнтаціях тощо.

Страхова організація - юридична особа, виключним видом діяльності якої є страхування життя, має відповідну ліцензію, видану в порядку, встановленому законодавством, та здійснює страхування і виплату довічних пенсій.

Страховий випадок - подія, з настанням якої виникає право застрахованої особи на отримання матеріального забезпечення або соціальних послуг, передбачених законами України з окремих видів загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Страховий стаж - це період (строк), протягом якого особа підлягала державному соціальному страхуванню згідно із законодавством.

Страховий тариф у соціальному страхуванні - внесок, величина якого визначається у певній пропорції до заробітної плати у масштабах професійної групи або всього працюючого населення.

Страховики - це цільові страхові фонди з видів соціального страхування.

Страхові внески - це обов'язкові платежі, які сплачують до фондів соціального страхування страхувальники та застраховані особи з метою акумулювання коштів для забезпечення права на соціальний захист та профілактику соціального ризику.

Страхові фонди - органи, які здійснюють керівництво та управління окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування, провадять збір та акумуляцію страхових внесків, здійснюють контроль за використанням коштів та матеріальне забезпечення і надання соціальних послуг, а також інші функції згідно із затвердженими статутами.

Страхувальниками є роботодавці та застраховані особи, якщо інше не передбачено законами України.

Структурне безробіття виникає при масштабних структурних зрушеннях економіки, швидкій зміні структури потреби в робочій силі; на практиці проявляється в якійсь невідповідності попиту на робочу силу її пропозиції незалежно від співвідношення суто кількісних параметрів, що призводить до принципово різних рівнів безробіття серед різних соціодемографічних і професійних груп; вид вимушеного безробіття.

Суб'єктами соціального страхування вважаються застраховані громадяни, а в окремих випадках - члени їх сімей та інші особи, страхувальники і страховики.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Кількість годин усього - 90 Аудиторні години - 42 Самостійна робота - 48		Лекції	Практичні	Семінарські	Самостійна робота
		22	18	2	48
1	Теоретико-методологічні підходи до аналізу соціального розвитку	6			4
2	Соціокультурні ідентичності	2			2
3	Рівні та види соціальних структур	4			2
4	Соціальні показники	4			2
5	Інституційні перетворення та організаційний розвиток	4			2
6	Способи управління	2			2
7	<i>Семінарське заняття:</i> "Розробка моделі міжнетничної взаємодії в українському суспільстві"			2	4
8	<i>Практичне заняття № 1:</i> "Підготовка та захист аналітичної записки Кабінету Міністрів України щодо проблемних питань формування єдиного гуманітарного простору в Україні"		2		4
9	<i>Практичне заняття № 2:</i> "Підготовка та захист аналітичної записки "Соціальна структура сучасного українського суспільства"		2		4
10	<i>Практичне заняття № 3:</i> "Здійснення порівняльного аналізу людського розвитку регіонів України на основі використання вітчизняної та світової методик"		2		4
11	<i>Практичне заняття № 4:</i> "Розробка та захист мікропроектів з надання інноваційних соціальних послуг для уразливих верств населення"		2		4
12	<i>Практичне заняття № 5:</i> "Захист та обговорення творчої роботи - доповідної записки "Про функціональну структуру соціальних інститутів та організацій соціогуманітарної сфери"		4		2
13	<i>Практичне заняття № 6:</i> "Вправи на прикладах з актуальної практики українського суспільства: аналіз та варіанти рішень для макроструктурних змін; аналіз та варіанти рішень для мезоструктурних змін; аналіз та варіанти рішень для мікроструктурних змін"		6		4
14	<i>Творча робота:</i> "Доповідна записка Кабінету Міністрів України "Про функціональну структуру соціальних інститутів та організацій соціогуманітарної сфери"				8

Загальна підсумкова оцінка з навчальної дисципліни “Соціальний розвиток” формується за такими складовими:

Вид роботи	Оцінка, в балах	
	Максимальна	Мінімальна
Типові (обов'язкові) види поточного контролю (участь в обговоренні проблематики семінарських та практичних занять; ініціативні види навчальної роботи, що обираються слухачем за погодженням з викладачем), з них:	40	0
Семінарське заняття	4	0
Практичне заняття № 1	8	0
Практичне заняття № 2	8	0
Практичне заняття № 3	5	0
Практичне заняття № 4	5	0
Практичне заняття № 5	5	0
Практичне заняття № 6	5	0
Типові (обов'язкові) види поточного контролю (виконання індивідуальних практичних завдань - написання творчої роботи)	30	0
Контрольні випробовування (тест)	30	0
Вся робота з дисципліни “Соціальний і гуманітарний розвиток”	100	0

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Лекція 1. Теоретико-методологічні підходи до аналізу соціального розвитку

Сутність і цілі соціального розвитку. Модернізація системи соціальних відносин. Еволюційні та революційні форми соціального розвитку. Критерії соціального розвитку. Класичні та сучасні теорії суспільства.

Запитання для самоконтролю:

1. Що становить сутність соціального розвитку?
2. Назвіть цілі соціального розвитку.
3. Перерахуйте шляхи модернізації системи соціальних відносин.
4. Назвіть основні причини еволюційних та революційних форм соціального розвитку.
5. Які критерії соціального розвитку Ви знаєте?
6. Які класичні та сучасні теорії суспільства Вам відомі?

Лекція 2. Соціокультурні ідентичності

Найпоширеніші соціокультурні ідентичності. Елементи етнонаціональної структури українського суспільства та їх функціональ-

ціального обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян, будинки-інтернати, реабілітаційні центри для інвалідів, соціальні служби для сім'ї, дітей та молоді тощо.

Соціального захисту запобіжна функція - запобігання ситуаціям, які загрожують добробуту людини, через стимулювання активності особи і захист від втрат доходу, пов'язаним з безробіттям, старінням, хворобою або смертю, поліпшення добробуту через соціальні служби та економічну допомогу на виховання дітей.

Соціального захисту реабілітаційна функція - надання допомоги після визнання факту тяжкого становища особи або сім'ї.

Соціально-економічна захищеність особи - створення нормальних умов для відтворення кожної людини, розвитку її талантів, здібностей та їх продуктивної реалізації.

Соціогуманітарний розвиток - процес змін у суспільстві, соціальному і духовному житті, в ході якого відбувається його еволюційний чи революційний перехід до якісно нового стану (прогресивний соціогуманітарний розвиток) чи більш низького рівня (регресивний соціогуманітарний розвиток).

Спеціальна працездатність - здатність працювати в певних природно-кліматичних або виробничих умовах.

Споживчий кошук - це мінімальний набір харчових продуктів, непродовольчих товарів і послуг, необхідних для збереження здоров'я людини і забезпечення її життєдіяльності.

Сталість людського розвитку - рівні можливості розвитку послідовних поколінь; використання ресурсів, яке задовольняє потреби нині існуючої генерації і не позбавляє такої можливості наступні покоління.

Стани - соціально-правові групи людей, що різняться за своїм становищем у суспільстві, певними правами й обов'язками, способом життєдіяльності. В Україні у 17-18 ст. головними станами були: козацтво, духівництво, шляхта, міщани, селянство.

Статус - суспільна оцінка рівня значимості й престижу індивіда чи соціальної групи в системі соціальної ієрархії.

Страта - це соціальна верства людей, які мають схожі об'єктивні показники за чотирма основними шкалами (вимірами) стратифікації: дохід, влада, освіта і престиж.

Страти - соціальні групи, які відрізняються між собою певними характерними ознаками: відмінностями у соціальних статусах, ролях, які вони відіграють у суспільному житті, престижі, відно-

Соціальні групи - це колективи індивідів, що взаємодіють між собою і формують соціальні відносини. Ч.Кулі (Coolei, 1909) розділив групи на первинні і вторинні.

Соціальні інститути - це організовані соціальні системи, які виконують у системі суспільного, соціального розвитку певні функції.

Соціальні інтереси - рушійна сила діяльності та поведінки особистості, соціальної групи, класу, яка безпосередньо формує стимули та мотиви, відображає ставлення суспільних суб'єктів до умов свого існування та розвитку. Соціальні інтереси відображають орієнтири і прагнення людини, суспільства, держави до задоволення соціальних потреб щодо безпечної життєдіяльності, суспільно нормального функціонування і соціального розвитку.

Соціальні нормативи - гарантовані державою мінімальні рівні винагороди за працю, стипендіального та соціального забезпечення.

Соціальні норми та нормативи - показники необхідного споживання продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг та забезпечення медичними, житлово-комунальними, соціально-культурними послугами.

Соціальні пільги - це безкоштовні послуги, що надаються державою для споживання певними категоріями населення.

Соціальні послуги - комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, спрямованих на окремі соціальні групи чи індивідів, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, з метою поліпшення або відтворення їх життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя.

Соціальні права людини - це закріплена у нормах сукупність соціальних можливостей, соціально-економічних гарантій людини, яка охоплює весь простір її життєдіяльності - від права на вільний розвиток своєї особистості до умов її праці, побуту, здоров'я та дозвілля.

Соціальні системи (за Луманном) - мають функцію охоплення та скорочення комплексності. Вони служать для посередництва між зовнішньою комплексністю світу та дуже незначною, з антропологічних причин практично незмінною здатністю людини до свідомого опрацювання подій.

Соціальні служби - підприємства, установи та організації незалежно від форм власності і господарювання, а також громадяни, що надають соціальні послуги особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги. Серед державних соціальних служб - територіальні центри со-

на пов'язаність. Ієрархічні аспекти етнонаціональної структури українського суспільства.

Запитання для самоконтролю:

1. Назвіть найпоширеніші соціокультурні ідентичності.
2. Визначте елементи етнонаціональної структури українського суспільства.
3. Які чинники визначають ієрархію етнонаціональної структури українського суспільства?

Лекція 3. Рівні та види соціальних структур

Поняття про рівні та види соціальних структур. Елементи макро-, мезо- та мікроструктур сучасного суспільства. Основні складові соціальної структури сучасного українського суспільства.

Запитання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте дві основні концепції соціальної структури суспільства.
2. Дайте визначення соціальної структури суспільства.
3. Що таке "середній клас" і яка його роль у життєдіяльності соціуму?
4. Назвіть основні показники соціальної структури сучасного українського суспільства.

Лекція 4. Соціальні показники

Показники демографічного розвитку. Стан ринку праці та умови зайнятості. Структура доходів населення. Соціальні показники у сфері транспорту, житлового забезпечення, охорони здоров'я та довілля, освіти, громадської безпеки та злочинності, використання вільного часу та засобів інформації. Загальні виміри добробуту. Індикатори якості соціальних послуг. Державні соціальні стандарти та державні гарантії соціальних послуг. Європейська система соціальних індикаторів.

Запитання для самоконтролю:

1. Які соціальні показники характеризують демографічний розвиток?
2. Охарактеризуйте сучасний стан ринку праці та умови зайнятості.
3. Проаналізуйте структуру доходів населення.

4. Назвіть соціальні показники у сфері: транспорту, житлового забезпечення, охорони здоров'я, довкілля, освіти, громадської безпеки та злочинності, використання вільного часу та засобів інформації.

5. Визначте показники добробуту.

6. Назвіть індикатори якості соціальних послуг.

7. Що таке державні соціальні гарантії?

8. Які види державних соціальних стандартів Вам відомі?

9. Охарактеризуйте європейську систему соціальних індикаторів.

Лекція 5. Інституційні перетворення та організаційний розвиток

Дефініція та типологія соціальних інститутів. Основні інститути суспільства. Інституційні моделі суспільства (X-матриця; У-матриця). Дефініція та типологія соціальних організацій. Ідеальний тип бюрократії за Вебером. Системно-теоретичне підґрунтя організацій. Формальні організації. Неформальні організації. Організаційні структури. Організаційний розвиток. Організація роботи. Соціальні групи. Первинні і вторинні групи. Групи за походженням. Неформальні групи.

Запитання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняттям “соціальний інститут” та “соціальна організація”.

2. Назвіть основні типи соціальних інститутів та соціальних організацій.

3. Які основні інститути суспільства Вам відомі?

4. Які розрізняють інституційні моделі суспільства?

5. Що розумів Вебер під поняттям “Ідеальний тип бюрократії”?

6. Чим відрізняються формальні та неформальні організації?

7. Які види соціальних груп Вам відомі?

8. Розкрийте сутність організаційних структур, організаційного розвитку, організації роботи.

Лекція 6. Способи управління

Предмет і підходи до аналізу управління. Еволюція управлінських систем. Школи управління: школа наукового управління; ад-

Соціальний працівник - професійно підготовлений фахівець, що має необхідну кваліфікацію у сфері соціальної роботи і надає соціальні послуги.

Соціальний прожитковий мінімум включає мінімальний духовний і соціальний захист людини.

Соціальний ризик - це небезпека, яка викликає соціальні деформації та диспропорції у функціонуванні та розвитку людини і суспільства. Соціальний ризик - це ризик втрати заробітку в разі відсутності попиту на працю або в разі втрати здатності до праці.

Соціальний розвиток - процес змін у суспільстві, соціальному житті, в ході якого відбувається його еволюційний чи революційний перехід до якісно нового стану (прогресивний соціальний розвиток) чи більш низького рівня (регресивний соціальний розвиток).

Соціальний рух - перехід людей з одних соціальних груп до інших, що приводить до зміни їх соціальних ознак.

Соціальні (страхові) ризики - це обставини, які можуть наступити незалежно від волі, свідомості людини та містять небезпеку шкідливих наслідків для “соціального” статусу особи, джерел, засобів її життєдіяльності, неможливо абсолютно усунути вірогідність їх настання.

Соціальні відносини (у вузькому розумінні) - це особливий тип суспільних відносин, що виникають між індивідами як членами спільнот, індивідами, котрі займають певні позиції та виконують певні ролі в суспільстві. Під соціальними відносинами розуміють систему соціально-групових відносин, які входять у соціальну структуру суспільства. Соціальні відносини включають: соціально-класові, соціально-трудові, соціально-демографічні, етнонаціональні, сімейно-шлюбні, територіально-поселенські.

Соціальні відносини (у широкому розумінні) - це поняття є синонімом терміна “суспільні відносини” і означає комплекс взаємодій між людьми, що виникають у всіх основних сферах життя суспільства - економічній, власне соціальній, політичній та духовній. Соціальні відносини - це система соціальних зв'язків між людьми, в які вони вступають у процесі соціально-економічної, соціальної (у вузькому значенні), політичної, духовної взаємодії, це відносини, в основі яких лежить обмін цінностями, відносини соціальної залежності та влади.

Соціальні гарантії - перелік соціальних послуг (медичних, освітніх, житлових), видів соціального забезпечення та оплати праці, які гарантуються громадянам чи мешканцям країни державою.

цівником (профспілкою) за участю держави як арбітра, третейського судді в реалізації їх соціально-економічних прав та інтересів. Метою соціального партнерства є досягнення соціальної злагоди у суспільстві засобами соціального діалогу представників найманих працівників з роботодавцями та органів державної виконавчої влади з усіх складових соціального життя, захисту трудоактивного населення й непрацюючих.

Соціальне прогнозування - сукупність засобів, методів, спрямованих на наукове передбачення майбутнього, закономірностей, тенденцій та перспектив розвитку процесів і явищ суспільного буття.

Соціальне самоутвердження - процес самовираження людини, реалізації її внутрішніх сил, соціального потенціалу, способів самостійної діяльності з освоєння соціального буття.

Соціальне страхування - система правових, економічних і організаційних заходів, покликаних компенсувати окремі види соціальних ризиків. Соціальне страхування - це система правових, економічних і організаційних заходів, необхідних для посилення соціального захисту працюючих осіб і членів їх сімей від імовірної бідності внаслідок неможливості отримувати дохід у разі втрати роботи або працездатності через хворобу, нещасний випадок, каліцтво, старість чи смерть годувальника.

Соціальний захист - комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на забезпечення добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах.

Соціальний захист працюючих - діяльність щодо забезпечення умов і можливостей реалізації інтересів працюючих за рахунок трудового внеску, економічної самостійності та підприємництва.

Соціальний інститут - стала форма організації суспільних відносин, що проявляється в діяльності спеціальних закладів, існування системи соціальних норм, соціальних ролей, метою якої є задоволення соціальних потреб.

Соціальний капітал - структура та інтенсивність міжособистісних мереж соціальних зв'язків і створювані ними колективні цінності.

Соціальний конфлікт - тип соціальної взаємодії, що характеризується протидією різноманітних соціальних суб'єктів, зіткненням особистостей, протилежних соціальних груп, обумовлений їх різноманітними потребами, інтересами, цілями, соціальними статусами, поглядами, цінностями.

міністративна школа в управлінні; школа людських відносин; наука управління, або кількісна школа. Управління в умовах стратегічних невизначеностей. Основні характеристики моделей державного управління. Розвиток організаційної культури та організаційних компетенцій у державному секторі.

Запитання для самоконтролю:

1. Розкрийте підходи до аналізу управління.
2. У чому полягає еволюція управлінських систем?
3. Охарактеризуйте відомі Вам школи управління.
4. Назвіть особливості управління в умовах стратегічних невизначеностей.
5. Назвіть моделі державного управління та їх основні характеристики.
6. Охарактеризуйте наслідки розвитку організаційної культури та організаційних компетенцій у державному секторі.

ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ СЕМІНАРСЬКОГО І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття. Розробка моделі міжетнічної взаємодії в українському суспільстві

Питання для обговорення:

- Спираючись на критерії Е.Д.Сміта, оцініть рівень сформованості національної ідентичності українського суспільства.
- Поясніть причини статусних відмінностей у розвитку етнічних спільнот України.
- Які моделі міжетнічної взаємодії (аккультурації) Ви знаєте? Назвіть конкретні приклади з вітчизняного та зарубіжного досвіду. Яка модель, на Ваш погляд, найбільше підходить для українських умов і чому?
- Запропонуйте першочергові заходи державної етнополітики щодо модернізації етнонаціональної структури українського суспільства.

Рекомендована література:

1. Скуратівський В.А., Троцинський В.П., Чукут С.А. Гуманітарна політика в Україні: Навч. посіб. - К.: Вид-во УАДУ; Вид-во "Міленіум", 2002. - С. 38-58; 154-187.

2. Державна політика в соціогуманітарній сфері: Навч. посіб. / В.П.Трощинський, П.К.Ситнік, В.А.Скураківський та ін.; За заг. ред. О.Ю.Оболєнського, С.В.Сьоміна, А.О.Чемериса, В.П.Трощинського, С.В.Загороднюка, О.Л.Приходько, Л.О.Воронько. - К.: Вид-во НАДУ, 2007. - С. 21-32.

3. *Євтух В.Б., Трощинський В.П., Аза Л.О.* Міжетнічна інтеграція: постановка проблеми в українському контексті: Навч. посіб. - К.: Видавн.-поліграф. центр "Київ. ун-т", 2003. - 58 с.

4. *Євтух В.Б., Трощинський В.П., Галушко К.Ю. та ін.* Етносоціологія: терміни та поняття: Навч. посіб. - К.: Вид-во УАННП "Фенікс", 2003. - С. 103-112; 144-149; 154-162.

Практичне заняття 1. Підготовка та захист аналітичної записки Кабінету Міністрів України щодо проблемних питань формування єдиного гуманітарного простору в Україні

План заняття:

- Визначення слухачами проблемних питань щодо формування єдиного гуманітарного простору в Україні.
- Оформлення слухачами матеріалів у вигляді аналітичної записки.
- Захист слухачами аналітичних записок.
- Підбиття викладачем підсумків заняття.

Рекомендована література:

1. Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 р.: Звернення Президента України до Верховної Ради України у зв'язку з Посланням Президента України до Верховної Ради України // Уряд. кур'єр. - 2006. - 10 лют.

2. Закон України про Концепцію державної політики в галузі культури на 2005-2007 роки // Уряд. кур'єр. - 2005. - 19 квіт.

3. Про стратегію національної безпеки України: Указ Президента України від 12 лют. 2007 р. № 105 // Уряд. кур'єр. - 2007. - 7 берез.

4. Концепція державної мовної політики в Україні // www.kharkivoda.gov.ua/politika/show.php?page=6386 - 40к

5. *Жулинський М.* Національний гуманітарний простір: проблеми і перспективи // Уряд. кур'єр. - 2006. - 13 трав.

Соціальна структура (у вузькому розумінні) - система соціально-групових відносин. Основний елемент соціальної структури - система соціальних спільнот, насамперед соціальних груп (класи, етноси, сім'я тощо, тобто рівні соціальні структури суспільства), що реалізується в системі соціальних відносин (у вузькому розумінні). Кожний з елементів соціальної структури суспільства складається з різноманітних підсистем з певними внутрішніми властивостями.

Соціальна сфера - сфера життєдіяльності людського суспільства, де реалізуються інтереси класів, груп, етнонаціональних спільнот, що охоплює широку палітру соціального простору - від умов праці, побуту, здоров'я до соціально-класових, етнонаціональних, сімейно-шлюбних відносин.

Соціальна цінність - формоутворення, елемент соціального, духовного буття, що характеризує значущість для людини, суспільства певних процесів та явищ соціальної дійсності, є об'єктом її інтересів, мірою оцінок, служачи орієнтиром соціальної діяльності особистості.

Соціальне буття - сукупність реальних, об'єктивно існуючих соціальних зв'язків, відносин, форм спілкування та діяльності соціальних суб'єктів, що відбуваються між ними в процесі створення ними умов для свого існування, реалізації потреб, інтересів, цінностей, що виступає умовою функціонування соціальних, суспільних відносин.

Соціальне життя - сукупність різноманітних та багатогранних видів, способів та форм спільної діяльності людей, спрямованої на реалізацію сутнісних сил людини, реалізацію їх потреб та інтересів.

Соціальне забезпечення - заходи матеріальної підтримки особи та сім'ї з боку держави і суспільства через систему нагромадження та розподілу коштів соціального захисту, призначених на соціальну допомогу, виплати по соціальному страхуванню та інші соціальні виплати.

Соціальне обслуговування - система соціальних заходів, яка передбачає сприяння, підтримку і послуги, що надають соціальні служби окремим особам чи групам населення для подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримки їх соціального статусу та повноцінної життєдіяльності.

Соціальне партнерство - елемент системи соціально-трудових відносин між власником (роботодавцем) та найманим пра-

Соціальна спільність являє собою сукупність (об'єднання) людей, які вступають між собою в безпосередні або опосередковані зв'язки на основі певних умов життєдіяльності. Соціальна спільність - відносно стале, стабільне об'єднання людей, функціонуюче соціальне утворення, що характеризується внутрішніми чи зовнішніми, безпосередніми чи опосередкованими зв'язками, певними спільними рисами та ознаками, способом життя, спільністю соціальних норм, цінностей та інтересів.

Соціальна справедливість - соціоекономічна цінність суспільства, яка є однією з головних умов соціального прогресу, реалізація якої супроводжується утвердженням рівності соціальних прав кожної особистості (рівність можливостей, рівне користування перевагами), скасуванням необґрунтованих привілеїв, відповідністю величини доходу людини витратам праці та капіталу, захистом соціально-економічних прав і свобод громадян, соціальним захистом незахищених, малозабезпечених категорій населення.

Соціальна стратифікація - процес соціального розвитку суспільства, обумовлений суспільним розподілом праці та соціальною диференціацією, характерними ознаками якого є структурована нерівність соціальних спільностей, груп, верств людей, відмінності в становищі індивідів, соціальних груп, різноманітність їх статусів, ролей, позицій, постійне переміщення їх у соціальній ієрархії, відтворення соціальної нерівності. Соціальна стратифікація - поділ членів суспільства на певні соціальні групи за тими чи іншими характерними особливостями: відношенням до влади, рівнем доходів, основною формою діяльності, стилем життя, духовно-ціннісними орієнтаціями, престижем та ін. Соціальна стратифікація - це сукупність розміщених у верхньому порядку соціальних верств, зокрема багатих, заможних та бідних, і водночас це процес, структура, основу якої становить природна та соціальна нерівність серед людей.

Соціальна структура - сукупність соціальних спільностей, класів, груп, верств, інститутів, сталих, упорядкованих зв'язків між ними, що включає мікроструктурні (окремі індивіди, малі соціальні групи), мезоструктурні (середні соціальні групи) та макроструктурні (великі соціальні групи) рівні структурної організації. Соціальна структура - організована ієрархічно та функціонально множина спільнот та спільностей за ознаками основних форм їх діяльності та стилем життя.

6. Скуратівський В.А., Троцинський В.П., Чукут С.А. Гуманітарна політика в Україні: Навч. посіб. - К.: Вид-во УАДУ; Вид-во "Міленіум", 2002. - С. 3-76.

7. Сміт Е. Національна ідентичність / Пер. з англ. П.Тарашук. - К.: Основи, 1994. - С. 10-62.

Один із можливих варіантів визначення єдиного гуманітарного простору - *такий стан суспільства як цілісної соціальної системи, що характеризується його національною ідентичністю; тобто це суспільство, якому притаманні спільна генетична історія, спільна культура, спільний цивілізаційний вибір його громадян.*

Аналітична записка має бути підготовлена й оформлена за таким зразком:

Кабінет Міністрів України	
Аналітична записка	
Від:	слухача І курсу факультету публічного адміністрування (ПБ) НАДУ при Президентіві України
Стосовно:	проблемних питань формування єдиного гуманітарного простору в Україні
Сутність проблемних питань:	<i>тут необхідно стисло: викласти сутність проблемних питань, їх масштабність, гостроту, нагальність вирішення; з'ясувати стан із законодавчим забезпеченням таких питань, наявність чи відсутність відповідних державних та / або галузевих програм; розкрити об'єктивні та суб'єктивні причини, що перешкоджають їх вирішенню</i>
Пропозиції:	<i>серед сукупності проблемних питань виокремити три пріоритетних, вирішення яких кардинально вплине на зміну ситуації на краще; стисло викласти шляхи вирішення цих трьох питань за такими напрямками: функції органів державної влади; законодавче забезпечення; кадрове забезпечення; державні та / або галузеві програми; фінансові ресурси; роль громадянського суспільства</i>
Зовнішні і внутрішні сприятливі чинники та перешкоди:	<i>інтереси яких зовнішніх гравців і внутрішніх груп зачіпають або порушують питання? Хто з них підтримає, хто займатиме нейтральні позиції, а хто перешкоджатиме вирішенню цих питань? Наскільки сприятливі загальні зовнішньополітичні та внутрішньополітичні умови для вирішення цих питань?</i>
Висновок:	<i>як вирішення визначених Вами проблемних питань вплине на досягнення бажаного стану суспільства і чого слід очікувати, якщо все залишиться без змін?</i>

Загальний обсяг аналітичної записки до 3-х сторінок.

Практичне заняття 2. Підготовка та захист аналітичної записки “Соціальна структура сучасного українського суспільства”

План заняття:

- Визначення слухачами соціальної структури сучасного українського суспільства.
- Оформлення слухачами матеріалів у вигляді аналітичної записки.
- Захист слухачами аналітичних записок.
- Підбиття викладачем підсумків заняття.

Рекомендована література:

1. Гіденс Е. Соціологія / Пер. з англ. В.Шовкуна та А.Олійника. - К.: Основи, 1999. - С. 58-78.
2. Українське суспільство 1992-2006. Соціологічний моніторинг / За ред. В.Ворони, М.Шульги. - К.: Ін-т соціол. НАН України, 2006. - С. 47-73.
3. Людський розвиток в Україні: можливості та напрями соціальних інвестицій / НАН України; Ін-т демографії та соц. дослідж.; Держ. ком. статистики України; Е.М.Лібанова (ред.). - К.: Ін-т демографії та соц. дослідж. НАН України, 2006. - С. 58-80.
4. Мационис Дж. Соціологія: Учебник: Пер. с англ. / Дж.Мационис. - 9-е изд. - СПб.: Питер, 2004. - С. 145-178.
5. Соціологія: Курс лекцій / За ред. В.М.Пічі. -2-ге вид., випр. і допов. - Л.: “Новий світ-2000”, 2002. - С. 65-90.
6. Хмелько В. Макросоціальні зміни в українському суспільстві за роки незалежності // Соціологія: ТММ. - 2003. - № 1. - С. 5-21.

Аналітична записка має бути підготовлена й оформлена за таким зразком:

Кабінет Міністрів України	
Аналітична записка	
1	2
Від:	слухача І курсу факультету публічного адміністрування (ЛІБ) НАДУ при Президентіві України
Стосовно:	проблемних питань соціальної структури сучасного українського суспільства
Сутність проблемних питань:	

Соціальна політика (у широкому розумінні) - система цілеспрямованої діяльності суб'єктів соціально-політичного життя, сукупність принципів, норм, правил, рішень, дій, спрямованих на забезпечення ефективного, оптимального функціонування та розвитку процесів соціального буття, насамперед формування та реалізацію соціальних потреб людини та суспільства, забезпечення їх соціальної безпеки.

Соціальна програма - концентрований виклад основних положень, завдань, планів діяльності суб'єктів соціальної політики (держави, політичних партій, громадських організацій) на певну перспективу, спрямованих на реалізацію комплексу актуальних соціально-економічних, організаційно-управлінських заходів для вирішення загальнонаціональних, соціальних проблем.

Соціальна рівність - загальнолюдська, гуманістична цінність, яка характеризує такий стан суспільних відносин, де утверджується рівність соціальних прав особистості, забезпечується рівність можливостей (яку не можна тлумачити буквально), створюється рівний соціальний горизонт життєвого простору людини, який забезпечував би максимальну самореалізацію її сутнісних сил і унеможлилював би рівність результатів (рівність у розподілі доходів та багатства).

Соціальна робота - особливий вид суспільної діяльності, система різноманітних засобів, спрямованих на соціальний захист, соціальну допомогу людині, підтримку її життєвих сил, морально-гуманістичну допомогу, вирішення комплексу інших соціальних проблем особистості, окремих соціальних груп.

Соціальна роль - характер і вагомість впливу людини або соціальної групи на суспільне життя чи його окремі сфери.

Соціальна саморегуляція - процес самоздійснення, самоорганізації суспільного буття, що ґрунтується на основі чинників об'єктивної (спонтанної, самодовільної, непорядкованої) регуляції, соціального регулювання та внутрішньої свідомої саморегуляції особистістю своїх сутнісних сил.

Соціальна система - це цілісне соціальне утворення, основним елементом якого є люди, їх зв'язки та взаємовідносини. Соціальна система являє собою особливий клас системи (поряд з технічною, екологічною, кібернетичною), яка характеризується цілісністю і основними елементами якої є люди, групи людей, взаємовідносини між ними; функціонує на основі механізмів об'єктивної саморегуляції та цілеспрямованої діяльності соціальних суб'єктів.

Соціальна захищеність - стан безпеки, який свідчить про ступінь реалізації соціальних інтересів, прав, гарантій і свобод людини та можливості їх підвищення.

Соціальна інфраструктура - сукупність матеріально-технічних, культурно-побутових, соціально-організаційних умов життєдіяльності суспільства, що покликані забезпечити повноцінний процес соціального розвитку, соціального відтворення, функціонування соціуму загалом.

Соціальна культура - специфічний вид суспільної культури, що ґрунтується на системі знань, уявлень, переконань, світоглядних орієнтацій, норм, традицій, різноманітному досвіді життєдіяльності особистості, соціальної групи з освоєння соціального буття, матеріальних та духовних цінностей, що його складають, який має загальний, універсальний характер.

Соціальна маргінальність - сукупність особливих рис свідомості та поведінки особи, представників соціальних груп, що не здатні інтегруватися у велике співтовариство, до якого не вступають як маргінали, для яких характерний соціальний дуалізм, внутрішня суперечливість, нездатність до послідовної, систематичної діяльності з освоєння соціального буття.

Соціальна мобільність - це форма соціального відтворення, процес соціальних (горизонтальних, вертикальних) переміщень, перехід індивідів з одних соціальних класів, соціальних груп, верств до інших, пов'язаний як із соціальним піднесенням, так і з соціальним спадом. Соціальна мобільність - процес, пов'язаний зі зміною людиною, індивідом, сім'єю свого місця в соціальній структурі суспільства, соціального статусу. Виділяють два основних типи соціальної мобільності - горизонтальну та вертикальну.

Соціальна нерівність - об'єктивна реальність соціального буття, джерело його розвитку, функціонування соціальної мобільності, соціальної структурованості суспільства, умова відтворення і самодостатності розвитку багатогранних соціальних зв'язків, пов'язана з нерівністю соціальних статусів індивідів. Соціальна нерівність - складне і суперечливе суспільне явище, що має багатовимірний - як конструктивний, так і деструктивний - характер (поглиблена соціальна нерівність).

Соціальна політика (у вузькому розумінні) - це цілеспрямована діяльність, що має за мету здійснення соціального захисту, створення умов для формування безпечного соціального середовища людини.

1	2
Пропозиції:	
Зовнішні і внутрішні сприятливі чинники та перешкоди:	
Висновок:	

Загальний обсяг аналітичної записки до 3-х сторінок.

Практичне заняття 3. Здійснення порівняльного аналізу людського розвитку регіонів України на основі використання вітчизняної та світової методик

План заняття:

- Проведення слухачами порівняльного аналізу регіонів України за частковими та інтегральними індексами людського розвитку, визначеними за методикою ПРООН та за вітчизняною методикою Ради з вивчення продуктивних сил НАН України.
- Формулювання слухачами пропозицій щодо стратегічних національних і регіональних цілей розвитку людського потенціалу та засобів їх досягнення.
- Підбиття викладачем підсумків заняття.

Рекомендована література:

1. Людський розвиток регіонів України: методика оцінки та сучасний стан: Монографія / Кол. авт.: Е.М.Лібанова, Н.С.Власенко, О.С.Власюк та ін.; ПРООН. - К., 2002. - 123 с.
2. Семигіна Т. Соціальна політика у глобальному вимірі / Т.Семигіна. - К.: Пульсари, 2003. - С. 14-43.
3. Удотова Л.Ф. Соціальна статистика: Підручник / Л.Ф.Удотова. - К.: КНЕУ, 2002. - С. 253-262.
4. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. В.М.Гейця; Ін-т екон. прогнозування НАН України. - К.: Фенікс, 2003. - С. 221-334.

5. Єрина А.М. Економічна статистика: Практикум / А.М.Єрина, О.К.Мазуренко, З.О.Пальян. - К.: ТОВ “УВПК “Ексоб”, 2002. - С. 219-221.

Рейтинги регіонів України за частковими та інтегральним індексами людського розвитку (за методикою ПРООН)

Найменування регіону	Індекс очікуваної тривалості життя	Індекс досягнутого рівня письменності	Індекс ВВП на одну особу	Інтегральний індекс людського розвитку
АР Крим	12	22	21	21
Вінницька	9	12	16	14
Волинська	13	23	23	24
Дніпропетровська	22	9	4	5
Донецька	23	18	5	7
Житомирська	16	16	17	19
Закарпатська	8	26	27	27
Запорізька	20	20	2	3
Івано-Франківська	5	10	20	13
Київська	17	25	6	6
Кіровоградська	24	14	22	23
Луганська	26	24	13	20
Львівська	4	5	19	12
Миколаївська	25	21	11	18
Одеська	21	4	8	8
Полтавська	14	7	3	2
Рівненська	10	17	15	16
Сумська	18	15	9	10
Тернопільська	3	3	24	17
Харківська	15	2	7	4
Херсонська	27	13	18	22
Хмельницька	6	11	14	11
Черкаська	11	6	10	9
Чернівецька	2	27	25	26
Чернігівська	19	19	12	15
м. Київ	1	1	1	1
м. Севастополь	7	8	26	25

здійснюються в ході безпосередніх чи опосередкованих зв'язків зазначених суб'єктів.

Соціальна дезорганізація - процес “розбалансованості” соціальної структури суспільства, порушення саморегульованих механізмів функціонування соціального буття, посилення дії неупорядкованих, стихійних, хаотичних, неприродних чинників деструктивної “несистемної”, “ненормальної” саморегуляції.

Соціальна держава - форма оптимізації суспільного буття, метою якої є реалізація права людини на гідне життя, створення всебічних умов для самореалізації соціального потенціалу людини, її сутнісних сил, забезпечення соціальної безпеки, соціальних цінностей та соціальної справедливості, соціального прогресу суспільства.

Соціальна динаміка - універсальна властивість процесів соціального буття, що відображає розвиток, конструктивну чи деструктивну зміну стану того чи іншого соціального явища, що відбувається в результаті дії певних сил.

Соціальна диференціація - мікросоціальне, макросоціальне, регіональне, вертикальне розрізнення, уособлення процесів та явищ соціального буття, що характеризується виникненням їх нових елементів (структур, видів та форм діяльності, способів організації, функцій, соціальних статусів, ролей, соціальних цінностей, норм), які здатні конструктивним чи деструктивним чином впливати на суспільний розвиток.

Соціальна діагностика - процедура, спрямована на об'єктивну оцінку реального соціального об'єкта, його стану (соціальної системи, соціальної структури, соціальних відносин), яка здійснюється на основі чітко визначеного набору показників.

Соціальна дія - конкретна акція діючого соціального суб'єкта, що орієнтована на дію інших соціальних суб'єктів та взаємодію з ними, спрямовану на перетворення соціальної ситуації відповідно до певної мети.

Соціальна допомога - грошова допомога і допомога в натуральній формі, які здебільшого фінансуються з бюджету та добровільних пожертвувань і сплачуються людям, які терплять нестатки, як на основі перевірки їх доходу та засобів існування, так і за певними критеріями, без перевірки доходу.

Соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям - це щомісячна допомога, яка надається малозабезпеченим сім'ям у грошовій формі в розмірі, що залежить від величини середньомісячного сукупного доходу сім'ї.

чення, яка ґрунтується на засадах добровільної участі фізичних та юридичних осіб, крім випадків, передбачених законами, у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат.

Система освіти - складний, багаторівневий комплекс, що складається із закладів освіти, наукових, науково-методичних і методичних установ, науково-виробничих підприємств, державних і місцевих органів управління освітою та самоврядування в галузі освіти.

Система управління якістю - це надзвичайно цінний капітал організації, а також дуже корисний інструмент керівництва. Правильне використання цього інструменту означає постійне удосконалення організації, впевненість та креативність її співробітників, отримання ними задоволення від роботи, хороших клієнтів і позитивні результати роботи.

Система управління якістю у сфері надання соціальних послуг - це інструмент ефективної роботи соціальних агенцій і досягнення очікуваного результату, забезпечення відповідності соціальних послуг індивідуальним потребам кожного отримувача.

Солідарна пенсійна система - система державного пенсійного забезпечення, в якій пенсійні виплати фінансуються шляхом солідарного перерозподілу доходів між різними поколіннями населення. Ця система передбачає фінансування поточних пенсійних виплат пенсіонерам за рахунок обов'язкових відрахувань до пенсійної системи нині зайнятого населення.

Соціальна активність - спосіб життєдіяльності соціального суб'єкта, що відображає характер функціонування індивіда в суспільстві, який характеризується його посиленою, енергійною діяльністю, спрямованою на зміну соціальних умов з метою задоволення потреб, інтересів, цілей, ідеалів.

Соціальна безпека - стан захищеності соціальних інтересів особи і суспільства від впливаючих на них загроз і небезпек щодо життя і здоров'я, майна, прав, гарантій і свобод людини. Соціальна безпека - стан життєдіяльності людини та суспільства, що характеризується сформованою, сталою соціальною системою забезпечення соціальних умов діяльності особистості, її соціальної захищеності, стійкістю щодо впливу чинників, які підвищують соціальний ризик.

Соціальна взаємодія - процес впливу індивідів, соціальних груп, соціальних інститутів, соціальних спільностей одне на одного, пристосування дій одного до дій іншого, які систематично

Часткові та інтегральні індекси людського розвитку регіонів України (за вітчизняною методикою Ради з вивчення продуктивних сил НАН України)

Найменування регіону	Демографічний розвиток		Розвиток ринку праці		Матеріальне становище		Умови проживання		Стан та охорона здоров'я		Рівень освіти		Соціальне середовище		Фінансування людського розвитку		Екологічна ситуація		Інтегральний індекс людського розвитку	
	ін-декс	ранг	ін-декс	ранг	ін-декс	ранг	ін-декс	ранг	ін-декс	ранг	ін-декс	ранг	ін-декс	ранг	ін-декс	ранг	ін-декс	ранг	ін-декс	ранг
АР Крим	0,373	17	0,645	3	0,479	3	0,583	19	0,419	19	0,576	9	0,638	3	0,965	8	0,565	2		
Вінницька	0,547	4	0,681	2	0,350	23	0,241	22	0,762	1	0,495	9	0,333	19	0,959	9	0,551	5		
Волинська	0,459	13	0,373	26	0,414	17	0,237	23	0,622	15	0,412	22	0,288	22	0,976	5	0,494	17		
Дніпропетровська	0,255	23	0,598	5	0,429	4	0,525	4	0,525	26	0,463	13	0,424	26	0,673	25	0,478	22		
Донецька	0,135	27	0,558	9	0,517	4	0,264	18	0,561	23	0,374	25	0,462	25	0,516	5	0,497	26	0,427	26
Житомирська	0,404	15	0,418	23	0,343	24	0,237	24	0,645	11	0,489	11	0,561	11	0,343	17	0,911	16	0,485	18
Закарпатська	0,476	11	0,538	12	0,409	18	0,951	20	0,727	2	0,321	26	0,820	1	0,268	24	0,953	12	0,527	9
Запорізька	0,279	21	0,400	24	0,549	2	0,427	5	0,563	22	0,451	16	0,469	24	0,530	4	0,898	19	0,509	16
Івано-Франківська	0,528	6	0,431	22	0,449	11	0,188	26	0,614	16	0,411	23	0,647	5	0,240	26	0,807	23	0,481	20
Київська	0,321	19	0,560	7	0,521	3	0,363	8	0,633	13	0,565	4	0,527	16	0,346	16	0,972	7	0,538	7
Кіровоградська	0,179	24	0,556	10	0,460	9	0,298	13	0,581	20	0,463	14	0,544	13	0,341	18	0,891	20	0,481	21
Луганська	0,143	26	0,383	25	0,430	14	0,247	21	0,613	17	0,263	27	0,392	27	0,367	12	0,820	22	0,406	27
Львівська	0,530	5	0,463	19	0,407	19	0,320	12	0,654	9	0,452	15	0,670	4	0,323	21	0,904	18	0,526	11
Миколаївська	0,326	18	0,446	20	0,431	13	0,336	11	0,566	21	0,403	24	0,488	20	0,423	7	0,875	21	0,477	24
Одеська	0,282	20	0,512	15	0,313	25	0,385	7	0,549	25	0,490	10	0,469	23	0,420	8	0,911	17	0,481	19
Полтавська	0,518	8	0,555	8	0,464	8	0,346	10	0,695	5	0,537	6	0,549	12	0,392	10	0,978	4	0,561	3
Рівненська	0,473	12	0,589	11	0,417	16	0,218	25	0,662	8	0,451	17	0,646	6	0,287	25	0,957	11	0,517	13
Сумська	0,275	22	0,432	21	0,375	19	0,361	24	0,468	12	0,468	12	0,482	21	0,363	13	0,958	10	0,464	25
Тернопільська	0,552	3	0,521	13	0,367	22	0,290	16	0,650	10	0,414	21	0,726	2	0,209	27	0,986	2	0,525	12
Харківська	0,441	14	0,495	17	0,515	5	0,410	6	0,604	18	0,554	5	0,532	15	0,358	14	0,945	14	0,544	6
Херсонська	0,163	25	0,520	14	0,312	26	0,350	9	0,631	14	0,415	20	0,517	18	0,395	9	0,998	1	0,477	23
Хмельницька	0,520	7	0,505	16	0,278	27	0,291	15	0,721	3	0,515	8	0,575	10	0,350	15	0,984	3	0,527	8
Черкаська	0,478	10	0,473	18	0,442	12	0,295	14	0,669	6	0,573	2	0,543	14	0,371	11	0,974	6	0,538	10
Чернівецька	0,623	2	0,397	27	0,423	15	0,171	27	0,713	4	0,431	18	0,683	3	0,275	23	0,945	15	0,514	14
Чернігівська	0,384	16	0,595	6	0,383	20	0,276	17	0,667	7	0,523	7	0,510	19	0,333	20	0,947	13	0,514	15
м. Київ	0,973	1	0,752	1	0,664	1	0,624	1	0,640	12	0,819	1	0,477	22	0,645	2	0,429	27	0,694	1
м. Севастополь	0,497	9	0,645	4	0,480	7	0,521	2	0,341	27	0,571	3	0,519	17	0,651	1	0,792	24	0,553	4

Практичне заняття 4. Розробка та захист мікропроектів з надання інноваційних соціальних послуг для уразливих верств населення (проводиться у вигляді ділової гри)

План заняття:

- Постановка завдання ділової гри.
- Розробка мікропроекту кожною командою (“робочою групою”) методом “мозкового штурму”.
- Презентація мікропроекту першою командою (“робочою групою”).
- Запитання від слухачів конкуруючої команди та викладача (“інвестора мікропроекту”).
- Презентація мікропроекту другою командою (“робочою групою”).
- Запитання від слухачів конкуруючої команди та викладача (“інвестора мікропроекту”).
- Підбиття підсумків ділової гри викладачем (зауваження щодо змісту кожного мікропроекту, їх актуальності та ефективності, успішності та життєздатності, а також побажання слухачам щодо набуття навичок презентації та захисту мікропроектів).

Рекомендована література:

1. Закон України про соціальні послуги // <http://rada.gov.ua>
2. Закон України про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії // <http://rada.gov.ua>
3. Концепція реформування системи соціальних послуг: Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 квіт. 2007 р. № 178-р // <http://rada.gov.ua>
4. Інноваційні моделі соціальних послуг: проекти Українського фонду соціальних інвестицій / За ред. Н.В.Кабаченко. - К.: ЗАТ “ВІТПОЛ”, 2006. - С. 46-58.
5. Кравченко М.В., Петрос О.М. Розробка моделей організації управління соціальним захистом населення: національний та зарубіжний досвід: Навч. посіб. - К.: Асоціація міст України. - С. 54-78.
6. Соціальна робота в громаді: Навч. посіб. / О.В.Безпалько; Акад. праці та соц. відносин. - К.: Центр навч. л-ри, 2005. - С. 26-38.
7. Сайт Міністерства праці та соціальної політики України: <http://www.minpraci.gov.ua>

діяльності, господарювання, і фізична особа, яка використовує найману працю.

Робоча сила - загальна чисельність населення, старшого від певного віку (звичайно 16 або 18 років), яке в даний конкретний момент працює або прагне працювати за винагороду.

Рух населення - процеси зміни чисельності та складу населення.

Самозайнятими вважаються ті, хто працює на свій власний кошт, самостійно організовує свою роботу, володіє засобами виробництва і несе відповідальність за вироблену продукцію (якість, ціну, збут тощо).

Світове українство - сукупність етнічних українців, які проживають в Україні і за її межами. При цьому нинішню українську закордонну громаду умовно поділяють на чотири складові: нащадків (здебільшого третє-четверте покоління) колишніх українських переселенців (вони глибоко інтегровані в суспільне життя своїх країн); автохтонне українське населення в суміжних з Україною державах; новітніх емігрантів (так звану четверту хвилю еміграції); осіб, котрі прийняли громадянство України, постійно проживаючи на території інших держав.

Середній клас - частина населення, яка посідає проміжне становище за рівнем доходів між крайніми полюсами соціальної поляризації, достатньою мірою задовольняє свої життєві потреби і є стабілізуючим чинником суспільного розвитку. Середній клас є основою соціодинаміки розвитку суспільства, його соціальної стабільності, функціонування його соціально-класової структури. Середній клас - соціальна група населення, яка займає проміжне становище між “вищими” та “нижчими” класами, стратами, верствами суспільства і виступає важливим чинником соціальної мобільності, соціодинаміки суспільства, його соціальної стабільності, самодостатності розвитку соціально-класових відносин, упорядковувачий фактор розвитку багатовимірних процесів соціальної нерівності, регулятор її допустимих меж, функціонування соціальної ієрархії загалом.

Середня тривалість життя - умовна величина, яка показує, скільки б років у середньому прожила людина досліджуваної сукупності населення, якби протягом її життя в кожному віці зберігалися рівні смертності, властиві інтервалу часу, для якого робиться розрахунок.

Система недержавного пенсійного забезпечення - це складова частина системи накопичувального пенсійного забезпе-

мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особи в умовах даного рівня соціально-економічного розвитку країни. Соціальний прожитковий мінімум включає мінімальні духовний і соціальний захисти людини. Для цього використовується метод “споживчого кошика”.

Прожитковий мінімум для сім'ї - визначена для кожної сім'ї залежно від її складу сума прожиткових мінімумів, розрахованих та затверджених відповідно до Закону України “Про прожитковий мінімум” для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення.

Професійна працездатність - здатність до виконання певних професійних (кваліфікаційних) функцій.

Професійне захворювання - це захворювання, що виникло внаслідок професійної діяльності застрахованої особи та зумовлюється виключно або переважно впливом шкідливих речовин і певних видів робіт та інших факторів, пов'язаних з роботою.

Професійний пенсійний фонд - недержавний пенсійний фонд, засновником (засновниками) якого можуть бути об'єднання юридичних осіб-роботодавців, об'єднання фізичних осіб, включаючи професійні спілки (об'єднання професійних спілок), або фізичні особи, пов'язані за родом їх професійної діяльності (занять). Учасниками такого фонду можуть бути виключно фізичні особи, пов'язані за родом їх професійної діяльності (занять), визначеної у статуті фонду.

Прошарки соціальні - групи, які займають проміжне становище між основними елементами соціальної структури, не належачи до них або виокремившись від них (“робоча аристократія”, духівництво в СРСР, купецтво за рабовласницького та феодального ладу тощо).

Реституція церковної власності - повернення релігійним організаціям неправомірно відчуженого у них в часи тоталітарного режиму церковного майна.

Рівень бідності - питома вага сімей (домогосподарств), у яких рівень споживання (доходів) на одну особу є нижчим від визначеної межі бідності.

Рівень життя - це споживання населенням матеріальних і духовних благ та ступінь задоволення потреб в цих благах на даному етапі розвитку суспільного виробництва.

Роботодавець - власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган, незалежно від форм власності, виду

8. Сайт Українського фонду соціальних інвестицій: <http://www.usif.kiev.ua>

У процесі підготовки до ділової гри слід виходити з наступного. Ділова гра є активним методом навчання. Вона передбачає формування важливих професійних якостей під впливом соціально-психологічних та психолого-дидактичних чинників.

Особливість гри полягає в тому, що слухач навчається діяти у ситуації, що потребує не тільки безпосереднього переживання, а й пізнання. У процесі ділових та рольових ігор спілкування відбувається не на рівні підсистеми “людина - предмет”, а на рівні “людина - людина”.

Переваги ділової гри у процесі підготовки слухачів до розробки та прийняття управлінських рішень:

- При використанні ділових ігор процес навчання максимально наближається до реальної практичної діяльності керівників та спеціалістів. Це досягається шляхом застосування в ділових іграх моделі реальних соціально-економічних систем. Інакше кажучи, *ділова гра є імітаційним методом.*

- *Ділова гра є ігровим методом навчання.* Усі учасники гри виступають у тих чи інших ролях та приймають управлінські рішення, маючи на увазі інтереси своїх ролей. А оскільки інтереси для різних ролей не збігаються, то гравці мають приймати рішення у конфліктній ситуації, в якій максимально активізуються і актуалізуються професійно важливі якості особистості.

- *Ділова гра є колективним методом навчання.* Традиційні методи зорієнтовані на індивідуальне навчання, у ділових іграх рішення приймається колективно, колективна точка зору формується і під час захисту рішень своєї групи, а також виявляється у критиці рішень інших груп.

Рекомендації щодо підготовки та проведення ділової гри:

- Уважно ознайомитися з планом проведення практичного заняття (ділової гри).

- Самостійно опрацювати список рекомендованої літератури до практичного заняття.

- Ознайомитися з прикладом розробки мікропроєкту з надання інноваційних соціальних послуг для уразливих верств населення, поданим у методичних рекомендаціях.

Учасники ділової гри:

- 2 команди (“робочі групи”), які виборюватимуть “грант” на фінансування мікропроєкту (слухачі);

- “інвестор мікропроєкту”, грантодавець (викладач).

Приклад розробки мікропроекту з надання інноваційних соціальних послуг для уразливих верств населення

Метою створення мікропроектів надання соціальних послуг є створення можливості для повноцінного соціального функціонування уразливих груп населення.

Перешкодами для повноцінного соціального функціонування можуть бути:

- ізольованість особи;
- часткова або повна втрата рухової активності;
- психічні розлади;
- проблеми розвитку;
- важкі (у тому числі невиліковні) хвороби;
- кризові ситуації;
- несприятливі умови.

До соціально уразливих груп населення належать:

- люди літнього віку;
- діти-сироти та позбавлені батьківського піклування;
- діти та дорослі з особливими потребами (інваліди);
- самотні непрацездатні громадяни, які потребують сторонньої допомоги;
- люди, хворі на ВІЛ/СНІД;
- діти вулиці;
- бездомні;
- залежні від алкоголю та наркотиків;
- жінки та діти, які страждають від насильства в родині;
- громадяни, що перебувають у місцях позбавлення волі або повернулися з них.

Розробка мікропроекту соціальних послуг на місцевому рівні має включати наступні компоненти:

I. ЗАГАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ
1. Цільова група / клієнти, на яких спрямований проект
2. Характеристика і потреби цільової групи / клієнтів, на яких спрямований проект
3. Зовнішня ситуація та становище цільової групи у громаді
4. Соціальні послуги для цільової групи / клієнтів в Україні
II. СТВОРЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОСЛУГИ
1. Необхідні зовнішні зміни
2. Перелік та опис послуг, які будуть створені в межах проекту

Пенсія на визначений строк - пенсійні виплати, що здійснюються періодично протягом визначеного строку.

Перепис населення - спеціальна науково організована статистична операція, мета якої - отримати відомості про чисельність та склад населення.

Персоніфікований (індивідуальний) пенсійний рахунок означає наявність у кожної застрахованої особи окремого рахунку, який відображає процес внесення страхових платежів.

Персоніфікований облік (або персоніфікація) - це збирання, оброблення, систематизація та зберігання в Пенсійному фонді переданої йому інформації про трудовий стаж, заробіток і пенсійні внески працівників, відомостей про визначення їх прав на пенсійні виплати за рахунок коштів, накопичених на їх користь у загальнообов'язковому накопичувальному фонді та у недержавних пенсійних фондах, страховій організації або на пенсійному депозитному рахунку, для обчислення розміру цих виплат.

Повна, часткова та залишкова працездатність - здатність до праці без обмежень (повна) чи з обмеженнями (часткова). Різновидом часткової працездатності є залишкова, характерна для осіб старшого віку чи тих, хто переніс тяжку хворобу і став інвалідом.

Поліетнічна країна - країна, однією з базових ознак якої є спільність проживання на її території кількох етносів або етнічних груп.

Політичні партії представляють та втілюють у життя інтереси різних соціальних груп, верств населення шляхом участі в органах влади, виконуючи таким чином свою функцію суб'єктів соціальної політики.

Працездатність - здатність людини виконувати трудові функції без шкоди здоров'ю.

Прикладні наукові дослідження - наукова і науково-технічна діяльність, спрямована на одержання і використання знань для практичних цілей.

Принципи соціальної політики - висхідні основоположні вимоги, узагальнені правила, норми, установки, у яких виражені необхідні умови діяльності суб'єктів соціальної політики, найсуттєвіші моменти з упорядкування процесів соціального буття.

Природний рух - народження, смерті, шлюби і розлучення.

Прожитковий мінімум - вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження її здоров'я набору продуктів харчування, а також

структури суспільства; вид діяльності групи; сутність внутрішньої упорядкованості, узгодженості функціонування елементів системи.

Освіта - сукупність систематизованих знань, умінь та навичок, поглядів, переконань, певний рівень розвитку пізнавальних сил та практичної підготовки, що досягнуті у процесі навчально-виховної роботи.

Основні інститути суспільства: економічні інститути - слугують для виробництва і розподілу товарів і послуг; політичні інститути - регулюють здійснення влади та доступ до неї; інститути стратифікації - визначають розташування позицій та ресурсів; інститути родинних відносин - пов'язані зі шлюбом, сім'єю і соціалізацією молоді; інститути культури - пов'язані з релігією, науковою та художньою діяльністю.

Охорона праці - система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини в процесі трудової діяльності.

Очікувана тривалість життя при досягненні пенсійного віку - кількість років, які в середньому передбачається прожити поколінню осіб, що досягли пенсійного віку, за умови, що протягом усього життя цього покоління рівень смертності дорівнюватиме сучасному рівню смертності населення у цій віковій групі.

Очікувана тривалість життя при народженні - кількість років, які в середньому передбачається прожити даному поколінню народжених за умови, що впродовж усього життя цього покоління (при переході його від одного віку до іншого) рівень смертності дорівнюватиме сучасному рівню смертності населення в окремих вікових групах.

Пенсійний контракт - договір між Пенсійним фондом та його вкладником, згідно з яким здійснюється недержавне пенсійне забезпечення учасника (учасників) фонду за визначеною пенсійною схемою.

Пенсійні активи Накопичувального фонду - грошові кошти, цінні папери, майнові права та зобов'язання щодо них в Накопичувальному фонді.

Пенсійні виплати - грошові виплати в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що здійснюються у вигляді пенсії, довічної пенсії або одноразової виплати.

Пенсія - це регулярна грошова виплата, яка здійснюється у встановленому порядку певним категоріям осіб із соціальних доходів та інших джерел, спрямованих на ці цілі.

III. СТАНДАРТИ ДІЯЛЬНОСТІ
1. Загальні стандарти
2. Етичні стандарти діяльності
IV. РЕСУРСИ
1. Персонал
2. Обладнання
V. ПОКАЗНИКИ УСПІШНОСТІ ТА ЖИТТЄЗДАТНОСТІ ПРОЕКТУ ПІСЛЯ ЙОГО ЗАВЕРШЕННЯ

Проект “Реалізація концепції ранньої реабілітації слабкобаччих дітей “Геліос”” спрямований на розробку та впровадження механізму ранньої реабілітації дітей з вадами зору, консультування батьків та педагогів, надання дистанційної тифлопедагогічної та тифлопсихологічної допомоги слабкобаччим учням, вчителям та проведення просвітницької роботи серед громади.

Метою мікропроєкту є успішна інтеграція слабкобаччих дітей у суспільство та їх подальша соціальна адаптація.

КОРОТКИЙ ОПИС КОМПОНЕНТІВ

I. Загальні характеристики

1. *Цільова група / клієнти, на яких спрямований проєкт.*

Діти зі зниженим зором віком від 0 до 6 років, які проживають на території Хмельницької області. Діти з цільової групи, як правило, не охоплені системою спеціального дошкільного навчання через свій вік (від народження до 3-х років), а старші (3-6 років) перебувають вдома або у звичайних дошкільних закладах без відповідної реабілітаційної підтримки.

2. *Характеристика і потреби цільової групи / клієнтів, на яких спрямований проєкт.*

Зниження зору є фізичною вадою, яка спричиняє низку медичних, освітніх та соціальних проблем, що потребує значних витрат та професійного підходу з боку державних та інших організацій. Світова статистика свідчить, що порушення зору є третьою вадою серед дітей та провідною причиною фізичних вад у до-

Матеріали підготовлені з використанням: Інноваційні моделі соціальних послуг: проєкти Українського фонду соціальних інвестицій / За ред. Н.В.Кабаченко. - К.: ЗАТ “ВІТПОЛ”, 2006. - 320 с.

шкільному віці. Через зниження зору діти можуть мати проблеми у психофізичному розвитку, більше труднощів у навчанні, у майбутньому - проблеми з обмеженістю варіантів для працевлаштування. Має місце підвищена хворобливність і навіть смертність через нещасні випадки.

З того рівня, коли зниження зору, здатність розрізняти деталі предметів, форму, колір не можуть забезпечити розвиток соціальних навичок, мовлення, повноцінного спілкування з оточуючим світом, починається відставання дитини у мовному, інтелектуальному та соціальному розвитку. Запобігти цьому має рання соціальна реабілітація. Починати її потрібно якомога раніше, фактично з моменту встановлення наявності проблем із зором у дитини.

3. Зовнішня ситуація та становище цільової групи у громаді.

Хмельницька область є регіоном із значною часткою населення, що мешкає у селах та невеликих провінційних містах. За рівнем економічного розвитку це один із найвідсталіших регіонів України. Рівень зайнятості осіб працездатного віку - 62,7%, що негативно позначається на матеріальному становищі людей, зумовлює поширення бідності та обмежує можливості допомагати дітям з порушеннями зору.

Сліпота, косоокість легко помітні, тому у невеликій громаді (селі) діти з вадами зору є предметом глузувань з боку однолітків. Недостатня обізнаність батьків призводить до пізнього звертання до лікаря.

4. Соціальні послуги для осіб з порушенням зору в Україні.

В Україні існує система спеціальної освіти, складовою якої виступають спеціальні заклади для дітей з порушенням зору. На сьогодні функціонує 31 спеціальна школа та спеціальні дитячі садки для слабкобачачих. Така система охоплює від 1,5% дітей, що потребують спеціальних реабілітаційних послуг у сільській місцевості та до 20% дітей у містах.

Сучасний стан наявності спеціального реабілітаційно-коригуючого та навчального обладнання цих закладів є незадовільним, обладнання застаріле або відсутнє. Новітні засоби корекції та реабілітації зору, що відповідають європейському рівню, в Україні не виробляються.

Через відсутність у Хмельницькій області спеціалізованого консультативно-реабілітаційного закладу та неосвіченість, брак часу і коштів у батьків на дорогу до лікарні діти-дошкільники, які навіть перебувають на обліку в офтальмологів, не мають іншої допомоги, крім первинного обстеження та виписки медичних рецеп-

Об'єкт загальнообов'язкового державного соціального страхування - страховий випадок.

Обов'язкова накопичувальна система - система загальнодержавного пенсійного страхування, яка передбачає сплату обов'язкових регулярних внесків, що зараховуються в Накопичувальний пенсійний фонд, обліковуються на персоніфікованих пенсійних рахунках працівників і використовуються для виплати пенсій відповідним працівникам після досягнення ними пенсійного віку.

Ознаки ідеального типу бюрократії за Максом Вебером:

- 1) чітко фіксована ієрархія залежно від посад або авторитету з інстанційним порядком просування справ;
- 2) чіткий розподіл компетенцій та роботи;
- 3) зв'язок правил та норм у діяльності та поведінці, пошук рішення в душі формальної безособовості (*sine ira et studio*);
- 4) повний відрив членів організації від матеріальних засобів управління та коштів на їх придбання;
- 5) принциповий розподіл між посадою та особистістю;
- 6) особливий наголос на письмовій формі комунікації (документальне підтвердження адміністрування);
- 7) затвердження на посаду після перевірки наявної та підтверженої дипломом фахової кваліфікації;
- 8) кар'єра, тобто залежне від рішення начальства службове зростання відповідно до віку та / або результативності роботи;
- 9) грошова винагорода, яка в принципі залежить не від результативності роботи, а від "посади", функціональних обов'язків та вислуги років;
- 10) раціональна дисципліна, тобто робота за принципом, коли всі отримані доручення мають бути беззастережно виконані без урахування власної думки.

Організація - це поєднання осіб, які мають такі основні спільні ознаки: вони служать досягненню специфічних цілей; вони структуровані за сферами діяльності, тобто особи, які в них об'єдналися або які до них належать, мають виконувати не одні й ті самі, а більшою чи меншою мірою різні завдання; вони мають керувати інстанцією, завданням якої є представлення об'єднання всередині та назовні; соціальна група, орієнтована на досягнення взаємопов'язаних специфічних цілей і формування високоформалізованих структур. Поняття "організація" (від фр. - повідомляю, улаштовую) вживається в кількох значеннях: елемент соціальної

Національні меншини - групи громадян України, які не є українцями за національністю, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою.

Недержавний пенсійний фонд - юридична особа, яка має статус неприбуткової організації (непідприємницького товариства), функціонує та провадить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду у визначеному порядку.

Недержавні соціальні страхові фонди - це юридичні особи, що утворюються і функціонують як результат спільних дій підприємців, працівників і осіб, які самостійно забезпечують себе роботою для здійснення добровільного соціального страхування та основною метою діяльності яких є надання або підвищення рівня соціального забезпечення.

Незворотна, або постійна міграція - переселення до нового місця проживання назавжди, без наступного повернення до попереднього місця.

Незаконна міграція - проживання на певній території (переважно в іншій країні) без законних підстав. Сукупність нелегальних мігрантів поповнюється за рахунок осіб, які або в'їхали на територію тієї чи іншої країни без відповідного дозволу, або вже після в'їзду порушили умови перебування (не залишили країни після закінчення терміну перебування на її території, займаються діяльністю, яка не передбачена дозволом тощо).

Непрацездатні громадяни - особи, які досягли пенсійного віку або визнані інвалідами, у тому числі діти-інваліди, а також особи, які мають право на пенсію у зв'язку із втратою годувальника.

Нещасний випадок - це обмежена у часі подія або раптовий вплив на працівника небезпечного виробничого фактора чи середовища, що склалися у процесі виконання ним трудових обов'язків, унаслідок яких заподіяно шкоду здоров'ю або настала смерть.

Нормативи витрат (фінансування) - показники поточних і капітальних витрат з бюджетів усіх рівнів на забезпечення задоволення потреб на рівні, не нижчому від державних соціальних стандартів і нормативів.

Об'єднання громадян є важливим суб'єктом соціальної політики. Виражаючи інтереси різних соціальних груп, верств суспільства, такі організації здатні зробити значний внесок у стабілізацію процесів розвитку соціального буття, сприяти зміцненню добробуту населення.

тів, що змушує батьків отримувати направлення до спецшколи-інтернату для сліпих або слабкобачачих дітей обласного підпорядкування. Це не вирішує проблему, оскільки педагоги спецшколи зазначають, що готовність таких дітей до школи дуже слабка, оскільки етап дошкільної реабілітації був пропущений.

II. Створення послуги

Новизна даного проекту полягає в тому, що соціальна послуга спрямована на сім'ю, заохочує сім'ю бути учасником процесу реабілітації та соціалізації, підтримує прагнення сім'ї до повноцінної участі дитини з порушенням зору у соціальному житті громади, починаючи з ігор у дворі з іншими дітьми, відвідання дитсадка та школи за місцем проживання. До цього слабкобачачих дітей, більшість яких може навчатись у загальноосвітніх школах за місцем проживання, потрібно готувати ще у дошкільному віці. Педагоги загальноосвітніх шкіл також мають отримати спеціальну підготовку, яка передбачає знання та навички роботи з дітьми з порушенням зору.

1. Необхідні зовнішні зміни.

Упровадження проекту не потребує змін у законодавстві, оскільки передбачає розробку схваленої Кабінетом Міністрів України Концепції ранньої реабілітації дітей-інвалідів (постанова від 12 жовтня 2000 р. № 1545) для слабкобачачих дітей у Хмельницькій області.

Зміни у громаді планується впроваджувати шляхом інформаційно-просвітницької діяльності, консультативно-методичної допомоги батькам, спеціалістам, педагогам, роз'яснювальної роботи, створення інформаційної веб-сторінки, випуску листівок, брошур, статей, проведення тренінгів. Важливим елементом цієї діяльності є розвиток та налагодження партнерських зв'язків.

2. *Перелік та опис послуг, які будуть створені в межах проекту:*

- здійснення ранньої соціальної реабілітації дітей через систему послуг, максимально наближених до місця проживання дітей, за безпосередньої участі батьків, членів сім'ї, родичів дитини в реабілітаційному процесі;
- реалізація індивідуальних реабілітаційних програм для кожної дитини, розроблених з урахуванням рівня її розвитку та можливостей;
- поступова адаптація дітей-інвалідів до дитячих дошкільних закладів та загальноосвітніх шкіл;
- рання соціальна інтеграція в суспільство.

III. Стандарти діяльності

1. Загальні стандарти.

Загальні вимоги до надавачів та користувачів соціальних послуг викладені у Законі України “Про соціальні послуги” (19 червня 2003 р. № 966-IV). Йдеться насамперед про ст. 10 та 11, які визначають основні права отримувачів соціальних послуг та обов’язки надавачів.

Згідно з цими статтями при одержанні соціальних послуг громадяни мають право на:

- вибір установи та закладу, а також форми соціального обслуговування;
 - згоду / відмову від соціальних послуг;
 - конфіденційність інформації особистого характеру, що стала відомою суб’єкту, який надає соціальні послуги.
- Особи, що надають соціальні послуги, зобов’язані:
- сумлінно надавати соціальні послуги;
 - не допускати негуманних та дискримінаційних дій щодо одержувачів послуг;
 - зберігати в таємниці інформацію, отриману в процесі виконання своїх обов’язків.

2. Етичні стандарти діяльності.

Стандарти етичної відповідальності перед батьками:

- визнавати і поважати наміри, відповідальність батьків щодо прийнятого рішення;
- повідомити батьків у разі неможливості надати відповідну соціальну послугу, щоб залишити за ними право на свободу дій та вибору;
- працівники не повинні розривати угоди з родиною задля підтримання соціальних, фінансових чи інших відносин з нею.

Стандарти етичної відповідальності перед колегами:

- уникати безпідставної критики, визнавати різні точки зору;
- поважати конфіденційність інформації, отриманої від колег;
- працівники, яким безпосередньо відомо про некомпетентність колеги, мають звернутися до нього при нагоді та допомогти виправити ситуацію.

Стандарти етичної відповідальності у процесі діяльності:

- працівники не повинні проявляти, підтримувати дискримінацію за будь-якою ознакою;
- працівники не повинні дозволяти власним проблемам, психологічній втомі впливати на якість роботи;

обліковуються на накопичувальних пенсійних рахунках та інвестуються з метою отримання інвестиційного доходу на користь застрахованих осіб, пенсійні активи якого використовуються для оплати договорів страхування довічних пенсій або одноразових виплат застрахованим особам або членам їхніх сімей чи спадкоємцям.

Накопичувальний пенсійний рахунок - частина персональної облікової картки в системі персоніфікованого обліку, яка відображає стан пенсійних активів застрахованої особи в накопичувальній системі загальнообов’язкового державного пенсійного страхування.

Наука - сфера людської діяльності, функцією якої є виробництво і теоретична систематизація об’єктивних знань про дійсність. Поняття “наука” включає як діяльність з отримання нових знань, так і результат цієї діяльності - суму отриманих на певний момент наукових знань, що утворюють в сукупності наукову картину світу.

Наука управління, або кількісна школа - дослідження окремих операцій і моделей, що допомагає з’ясувати і зрозуміти складну конкурентну ситуацію.

Наука як соціальний інститут є об’єднанням професійно зайнятих науковою діяльністю людей та матеріальних засобів її здійснення у вигляді системи організацій і установ для виконання функцій свідомого й цілеспрямованого керування науковою діяльністю.

Наукова діяльність - інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань. Основними її формами є фундаментальні та прикладні наукові дослідження.

Науковий працівник - учений, який за основним місцем роботи та відповідно до трудового договору (контракту) професійно займається науковою, науково-технічною, науково-організаційною або науково-педагогічною діяльністю та має відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання, підтверджену результатами атестації.

Науково-організаційна діяльність - діяльність, спрямована на методичне, організаційне забезпечення та координацію наукової, науково-технічної та науково-педагогічної діяльності.

Науково-педагогічна діяльність - педагогічна діяльність у вищих навчальних закладах та закладах післядипломної освіти III-IV рівнів акредитації, пов’язана з науковою та (або) науково-технічною діяльністю.

Науково-технічна діяльність - інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань у всіх галузях техніки і технологій.

студенти, безробітні, пенсіонери); групи, які характеризують соціальну захищеність (убогі, жебраки, безпритульні); антисоціальні та деморалізовані елементи (злочинці, проститутки, алкоголіки); професійні групи (лікарі, вчителі, будівельники, шахтарі) та ін.

Мета соціальної політики - створення умов для розвитку та оптимального функціонування соціальних відносин, всебічного розкриття творчого соціального потенціалу людини, особистості, її сутнісних сил, досягнення в суспільстві соціальної злагоди, стабільності та соціальної цінності, самовідтворюваного, самодостатнього рівня соціодинаміки, забезпечення соціальної безпеки людини та суспільства.

Механічний рух - зміни місця проживання в межах країни (внутрішня міграція) або переїзди до інших країн (зовнішня міграція).

Міграція - переміщення робочої сили (працездатних мігрантів) через кордони тих чи інших територій, країн, населених пунктів у зв'язку зі зміною місця проживання назавжди або на більш-менш тривалий час. Розрізняють зовнішню і внутрішню, зворотну і незворотну міграції.

Мікроструктура соціальна - система малих соціальних груп, які виникають на основі тих чи інших приватних інтересів. До мікроструктури належать такі суспільні утворення, як сім'я, групи уподобань та захоплень (мисливці, туристи, філателісти тощо); різні неформальні структури спортивного типу, проведення дозвілля, естетичних, моральних, культурно-ціннісних орієнтацій.

Мінімальна заробітна плата - рівень заробітної плати працівника некваліфікованої праці, покликаний забезпечити йому нормальні умови відтворення робочої сили.

Мінімальний рівень соціальних потреб - гарантований державою мінімальний рівень соціальних послуг на душу населення в межах усієї території України.

Мінімальний споживчий кошук - це мінімальний набір харчових продуктів, непродовольчих товарів і послуг, необхідних для збереження здоров'я людини і забезпечення його життєдіяльності.

Мінімальні соціальні стандарти - встановлені законодавством норми і нормативи, які закріплюють мінімальний рівень соціального захисту.

Мобільність - це процес, пов'язаний зі зміною людиною, індивідом, сім'єю свого місця в соціальній структурі суспільства.

Накопичувальний пенсійний фонд - цільовий позабюджетний фонд, який акумулює страхові внески застрахованих осіб, що

• працівники мають критично оцінювати власні знання та цікавитися новими знаннями в межах своєї професійної діяльності.

IV. Ресурси

1. Персонал.

Команда має складатися не менше ніж з 5-ти осіб (соціальний педагог, учитель-тифлопедагог, офтальмолог, психолог, логопед).

Кожен член команди має бути забезпечений робочим місцем з комп'ютером та периферійними пристроями для підготовки і публікації методичних, інформаційних матеріалів для спеціалістів, розробки індивідуальних планів реабілітації та відповідних навчальних матеріалів для батьків, забезпечення ефективного спілкування з клієнтами і партнерами.

Передбачається систематичне підвищення кваліфікації працівників.

2. Обладнання.

Специфіка роботи зі слабкобачачими дітьми потребує спеціальних меблів - з урахуванням вікових вимог та порушень зору (поверхня столів та шаф має бути однотонно матовою, торці столів за кольором повинні контрастувати з рештою поверхонь виробу).

Особливі вимоги висуваються до обладнання для слабкобачачих - діагностично-корекційного, спеціальних електронних та оптичних засобів тощо.

V. Показники успішності та життєздатності проекту після його завершення

Економічний ефект від проекту можна буде визначати за даними, що засвідчать збільшення кількості учнів з компенсованим порушенням зору у загальноосвітніх школах та дитсадках за місцем проживання.

Інші критерії успішності:

- поліпшення якості дошкільної підготовки, оволодіння пізнавальними навичками;
- поліпшення стану психофізичного розвитку;
- покращення медичних показників;
- зменшення соціальної напруженості всередині родин;
- поліпшення самооцінки у дітей через кращі можливості реабілітації.

Планується регулярно проводити моніторинг діяльності.

Практичне заняття 5. **Захист та обговорення творчої роботи - доповідної записки “Про функціональну структуру соціальних інститутів та організацій соціогуманітарної сфери”**

Мета заняття:

Закріпити знання про інституційні утворення та організаційний розвиток, сформувані у слухачів навички презентації аналітичних та прогностичних документів за темою, захисту окремих їх положень, оцінювання в цілому доповідної записки щодо функціональної структури соціальних інститутів та організацій соціогуманітарної сфери.

План заняття:

1. Заслуховування та обговорення результатів підготовки творчої роботи - доповідної записки “Про функціональну структуру соціальних інститутів та організацій соціогуманітарної сфери”:

- Індивідуальна презентація творчої роботи (~ 7 хв).
- Запитання, зауваження, доповнення з приводу змісту, структури, окремих положень творчої роботи (~ 10 хв).

2. Оцінювання творчих робіт:

- Відбір слухачів на роль експертів творчих робіт (3 особи).
- Експертне відкрите обговорення та оцінювання творчої роботи слухачів на відповідність розробки навчальним завданням, а також вимогам до підготовки доповідної записки, визначеним у Додатку 9 до пункту 1 параграфа 74 постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України” від 18 липня 2007 р. № 950.

- Визначення оцінок та встановлення рейтингів творчих робіт слухачів.
- Підбиття викладачем підсумків заняття.

Рекомендована література:

1. Закон України про Кабінет Міністрів України // Відом. Верховної Ради України. - 2007. - № 11. - Ст. 94.

2. Про систему центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 15 груд. 1999 р. № 1572/99 // Офіц. вісн. України. - 1999. - № 50.

Культурні цінності - об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичнє, етнографічнє та науковє значення і підлягають збереженню та охороні відповідно до законодавства України.

Легальна міграція - переселення населення на певну територію на законних підставах; якщо йдеться про міграцію робочої сили, то це проживання в іншій країні за дозволом, який здебільшого обмежений часом та видом або галуззю зайнятості.

Людина є безпосереднім і основним суб'єктом соціальної політики.

Людський розвиток - процес розширення можливостей вибору особи; збільшення вкладень у людський капітал через освіту, охорону здоров'я, створення сприятливого середовища - економічно, політичного, екологічного - і більша віддача людського капіталу.

Людський розвиток у глобальному розумінні - інтеграція всіх країн світу в єдине співтовариство і всіх людей в єдину спільноту в межах кожної держави на принципах загальнолюдських цінностей.

Макроструктура соціальна - система взаємопов'язаних найбільших та функціонально значимих суспільних груп: класів, станів, верств, каст, прошарків та ін.

Малозабезпечена сім'я - сім'я, яка з поважних або незалежних від неї причин має середньомісячний сукупний дохід, нижчий від прожиткового мінімуму для сім'ї.

Медицнє страхування - це система заходів зі створення спеціального грошового фонду, з якого відшкодовуються витрати на медичні послуги, утримання хворих у лікувально-профілактичних закладах та інші матеріальні збитки, пов'язані з погіршенням здоров'я, зниженням працездатності та порушенням соціальної активності людини.

Межа бідності - рівень доходу, нижче від якого є неможливим задоволення основних потреб. Нині межа бідності встановлюється як частка прожиткового мінімуму на одну особу в розрахунок на місяць. На її основі визначаються сім'ї, які належать до категорії бідних.

Мезоструктура соціальна - проміжний рівень між макроструктурою та мікроструктурою суспільства, між найбільшими і найвпливовішими соціальними спільнотами та найдрібнішими і найменш значимими для характеристики особливостей конкретного соціуму. До мезоструктури належать, наприклад, вікова структура (діти, молодь, дорослі, старі тощо); групи зайнятості (школярі,

Коефіцієнт страхового стажу - величина, що визначається для обрахунку страхового стажу при обчисленні розміру пенсії у солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Коефіцієнти демографічні - частота, з якою відбуваються демографічні події на 1 тис. осіб населення за рік.

Контркультура - різновид субкультури, цінності та норми якої суперечать цінностям і нормам домінуючої культури.

Корпоративний пенсійний фонд - недержавний пенсійний фонд, засновником якого є юридична особа-роботодавець або кілька юридичних осіб-роботодавців та до якого можуть приєднуватися роботодавці-платники. Учасниками цього фонду можуть бути виключно фізичні особи, які перебувають (перебували) у трудових відносинах з роботодавцями-засновниками та роботодавцями - платниками цього фонду.

Крайня форма бідності - бідність, яка порівняно зі стандартами цивілізації асоціюється з межею виживання.

Критичний момент перепису - момент часу, на який фіксується стан населення незалежно від моменту, коли збиралися відомості про стан населення.

Культура - комплекс характерних матеріальних і духовних здобутків та практик суспільства, який включає історичну спадщину, мистецтва, гуманітарну науку й освіту, дозвілєві практики та пов'язані з мистецтвом і дозвіллям індустрії.

Культура - специфічна, генетично не успадковувана сукупність способів, форм і орієнтацій діяльності людей, їхньої взаємодії між собою і з середовищем існування, які продукуються для підтримання структур і процесів суспільного життя (загальносоціологічне розуміння); властива певній соціальній групі система прийнятих у колективі цінностей, взірців і норм поведінки, діяльності та спілкування (вузькосоціологічне розуміння); все, що створюється людиною в духовній і матеріальній сферах (антропологічне розуміння).

Культурна діяльність - форми діяльності, спрямовані на створення, поширення, популяризацію, збереження і засвоєння культурних цінностей.

Культурні аспекти програм розвитку - перспективи соціально-економічних, науково-технічних та інших програм розвитку з точки зору впливу результатів їх реалізації на збереження і розвиток культури, а також впливу культури на ці результати.

3. Про внесення змін до Схеми організації та взаємодії центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 19 груд. 2005 р. № 1784 // Офіц. вісн. України. - 2005. - № 51. - Ст. 3182.

4. Про загальне положення про міністерство, інший центральний орган державної виконавчої влади України: Указ Президента України від 12 берез. 1996 р. № 179/96 // Уряд. кур'єр. - 1996. - 28 берез.

5. Державне управління: теорія і практика / За заг.ред. В.Б.Авер'янова - К.: Юрінком Інтер, 1998. - С. 139-150.

6. *Кравченко М.В., Петроє О.М.* Розробка моделей організації управління соціальним захистом населення: національний та зарубіжний досвід. - К.: Вид-во "Тнозіс", 2007. - С. 190-197.

7. *Малиновський В.Я.* Державне управління: Навч. посіб. - 2-ге вид., допов. та перероб. - К.: Атіка, 2003. - С. 200-364.

8. *Мельник А.Ф., Оболенський О.Ю., Васіна А.Ю., Гордієнко Л.Ю.* Державне управління. - К.: Знання-Прес, 2003. - С. 82-91.

9. *Мельниченко В.І.* Переосмислення функцій державного управління у контексті децентралізації публічної влади // Укр. соціум. - 2004. - № 2 (4). - С. 76-89.

10. Органи державної влади в Україні: структура, функції та перспективи розвитку: Навч. посіб. / Кол. авт.: Н.Р.Нижник, С.Д.Дубенко, Н.Г.Плахотнюк та ін.; За заг. ред. Н.Р.Нижник. - К.: ЗАТ "Нічлава", 2003. - С. 35-46.

11. Управління суспільним розвитком: Словник-довідник / За заг. ред. А.М.Михненка, В.Д.Бакуменка. - К.: Вид-во НАДУ, 2006. - С. 211-218.

Практичне заняття 6. Вправи на прикладах з актуальної практики українського суспільства: аналіз та варіанти рішень для макроструктурних змін; аналіз та варіанти рішень для мезоструктурних змін; аналіз та варіанти рішень для мікроструктурних змін

План заняття:

• Провести аналіз проблем, пов'язаних з макроструктурними змінами українського суспільства, та запропонувати варіанти їх розв'язання. Визначити критерії для оцінювання соціальних

наслідків управлінських рішень з розв'язання проблем, які існують на макрорівні суспільства.

- Провести аналіз проблем, пов'язаних з мезоструктурними змінами українського суспільства, запропонувати варіанти їх вирішення. Визначити критерії для оцінювання соціальних наслідків управлінських рішень з розв'язання проблем на мезорівні суспільства.

- Провести аналіз проблем, пов'язаних з мікроструктурними змінами українського суспільства, та запропонувати варіанти їх розв'язання. Визначити критерії для оцінювання соціальних наслідків управлінських рішень з розв'язання проблем на мікрорівні суспільства.

- Підбиття викладачем підсумків заняття.

Рекомендована література:

1. *Гіденс Е.* Соціологія / Пер. з англ. В.Шовкун, А.Олійник; Наук. ред. перекладу О.Іващенко. - К.: Основи, 1999. - С. 174-253.

2. *Масионис Дж.* Социология: Учебник: Пер. с англ. - 9-е изд. - СПб.: Питер, 2004. - С. 259-300, 579-613, 648-681.

3. *Паніна Н.* Українське суспільство 1992-2006: соціологічний моніторинг. - К.: Ін-т соціол. НАН України, 2006. - 94 с.

4. Соціологія: Підручник / За ред. В.Г.Городяненка. -2-ге вид., перероб. та допов. - К.: Видавн. центр "Академія", 2002. - С. 184-203, 378-393, 430-442.

5. Соціологія: Курс лекцій / За ред. В.М.Пічі. -2-ге вид., випр. і допов. - Л.: Новий світ-2000, 2002. - С. 158-229.

6. *Черняк Е.М.* Социология семьи: Учеб. пособие. - 3-е изд., перераб. и доп. - М.: ИТК "Дашков и К", 2004. - С. 5-186.

7. *Яковлев А.М.* Социальная структура общества: Учебник. - М.: Экзамен, 2003. - С. 171-185, 204-247, 288-380.

Інтеграція міжетнічна - вид об'єднувчих процесів, що полягають у взаємодії двох і більше етносів чи етнічних спільнот у рамках поліетнічної держави і приводить до формування у них низки спільних духовно-культурних ознак, але не викликають зміни етнічної самосвідомості (у результаті такої взаємодії жодна з етнічних спільнот не втрачає своєї внутрігрупової ідентичності).

Інтелектуальний потенціал включає суму знань, досвід, культуру та професійну підготовку членів соціуму (суспільства).

Інтенсивність соціальної мобільності - це чисельність індивідів, які на основі горизонтальних або вертикальних соціальних переміщень за певний проміжок часу змінюють свої статуси.

Інформаційне суспільство - вища фаза розвитку цивілізації, яка приходить на зміну індустріальному суспільству і ґрунтується на виробництві та впровадженні в практику знань як основи суспільного прогресу.

Каст - замкнені суспільні групи, пов'язані традиційними формами діяльності, з жорстко визначеним місцем у соціальній ієрархії (касти жерців, система різних каст в Індії тощо). У переносному значенні - замкнена суспільна група, що зберігає свою відокремленість і групові привілеї.

Клас (у вузькому значенні) - це будь-яка соціальна страта в сучасному суспільстві, яка відрізняється одна від однієї за такими характеристиками, як дохід, освіта, влада та престиж професії.

Клас (у широкому значенні) - це велика група людей, які володіють або не володіють засобами виробництва, посідають певне місце в системі суспільного поділу праці й використовують специфічний спосіб отримання доходу.

Класи - великі соціальні групи людей, які відрізняються поміж собою місцем, що його посідають у певній історично визначеній системі суспільного виробництва і суспільного життя, їхнім відношенням до засобів виробництва, роллю в суспільній організації праці, розмірами та способом одержання частки суспільного багатства.

Коефіцієнт доступності допомоги - частка людей, які отримують допомогу, серед тих, хто потенційно має право на отримання даного виду допомоги.

Коефіцієнт заміщення - співвідношення між розміром пенсії особи та розміром її заробітної плати протягом певного періоду до виходу на пенсію. Може розраховуватись також як "середній коефіцієнт заміщення", який визначається як співвідношення між середнім розміром пенсії й середньою заробітною платою загалом у країні.

має конкретна особа (первинна та вторинна, повна та неповна); реєстрацією (зареєстрована та незареєстрована).

Застраховані громадяни - це особи, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню: працюють на умовах трудового договору (контракту), а також особи, які забезпечують себе роботою самостійно (члени творчих спілок, творчі працівники, які не є членами творчих спілок) та громадяни - суб'єкти підприємницької діяльності.

Застраховані особи - особи, які підлягають загальнообов'язковому державному страхуванню і сплачують (або за яких сплачуються у встановленому законодавством порядку) страхові внески на загальнообов'язкове державне страхування.

Зворотна, або тимчасова міграція - переселення людей з наступним поверненням до попереднього місця проживання, тобто з наступною рееміграцією.

Зовнішня міграція пов'язана з перетином державного кордону, її називають також міжнародною.

Ідентичність (Identity), у найширшому розумінні - відчуття, усвідомлення індивідом своєї належності до певної спільноти, групи людей, зважаючи на ту чи іншу соціальну ознаку: стать (родова І.), регіон проживання (територіальна І.), релігію (релігійна І.), спільність етнічного походження (етнічна І.). Кожна людина чи колектив є носіями цілого комплексу І., які разом визначають їх місце в соціальній структурі, певні цінності і норми поведінки. Домінуючою в системі колективних ідентичностей є національна І., яка визначає належність людини до певної політичної або громадянської спільноти.

Індивідуальний (або персоніфікований) пенсійний рахунок означає наявність у кожної застрахованої особи окремого рахунку, який відображає процес внесення страхових платежів.

Інститут (INSTITUTION) - цей термін широко застосовується для опису регулярно повторюваних упродовж тривалого часу соціальних практик, санкціонованих і підтримуваних з допомогою соціальних норм, і таких, що мають велике значення для структури суспільства.

Інституціалізація - процес, у ході якого соціальні практики стають достатньо регулярними і тривалими для того, щоб їх можна було описати як інститути.

Інституційне безробіття, або безробіття очікування - вид природного безробіття, пов'язаний з дією державних інституцій, зокрема особливостями соціального захисту та оплати праці.

ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ ТВОРЧОЇ РОБОТИ

Творча робота: Доповідна записка Кабінету Міністрів України “Про функціональну структуру соціальних інститутів та організацій соціогуманітарної сфери”

Мета творчої роботи:

Поглиблене вивчення теорії про інституційні утворення та організаційний розвиток, формування у слухачів навичок аналізу функціональної структури інститутів і організацій, підвищення професійних компетенцій слухачів з розробки політичних пропозицій щодо організаційного розвитку державного управління соціогуманітарною сферою.

Структура творчої роботи:

I. Форма доповідної записки має відповідати вимогам додатку 9 до пункту 1 параграфу 74 (Політична пропозиція), глави 8 (Концептуальні засади реалізації державної політики) постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України” від 18 липня 2007 р. № 950.

II. Підготовка доповідної записки здійснюється у два етапи:

- проведення аналізу ситуації щодо функціональної структури соціальних інститутів та організацій соціогуманітарної сфери, виявлення існуючих проблем, розроблення варіантів (не менше двох) їх розв'язання;
- викладення за результатами проведеного аналізу рекомендованого рішення (оптимального варіанта).

III. Доповідна записка складається з двох частин: рекомендоване рішення і аналітична частина.

1. Рекомендоване рішення.

Цей розділ є самостійним і логічно завершеним (обсягом 3-5 арк.). Метою розділу є стисле викладення інформації, необхідної для прийняття рішення членами Кабінету Міністрів для розв'язання проблеми щодо удосконалення організаційно-функціональної структури соціальних інститутів та організацій соціогуманітарної сфери.

Предмет розгляду. В одному реченні узагальнено викладається проблема, яка потребує розв'язання.

Оптимальний варіант. Цей підрозділ повинен містити такі позиції:

- 1) шляхи і способи розв'язання проблеми (інформація має повністю збігатися з відповідними положеннями документа, що затверджується розпорядженням);

- 2) фінансово-економічне обґрунтування;
- 3) ризики;
- 4) результати проведення консультацій (узагальнюється інформація, що відображає ставлення громадськості до запропонованого варіанта розв'язання проблеми з урахуванням позиції заінтересованих груп, яких стосується політична пропозиція);
- 5) позиція заінтересованих органів (викладається позиція заінтересованих органів виконавчої влади, зазначаються питання, щодо яких не досягнуто згоди).

Обґрунтування вибору оптимального варіанта. Наводяться основні аргументи на підтримку оптимального варіанта розв'язання проблеми.

2. Аналітична частина.

У цьому розділі записки (обсягом до 15 арк.) викладаються результати аналізу ситуації щодо функціональної структури соціальних інститутів та організацій соціогуманітарної сфери, виявлені існуючі проблеми, варіанти (не менше двох) їх розв'язання, наводяться їх детальний опис та можливі варіанти розв'язання. Інформація, що міститься у цьому розділі, повинна надавати членам Кабінету Міністрів вичерпну можливість вивчення запропонованих варіантів розв'язання проблеми.

Дослідження проблеми. Наводиться довідково-аналітична інформація, необхідна для всебічного висвітлення і розкриття сутності проблеми та обґрунтування необхідності її розв'язання. Коротко викладаються передумови виникнення проблеми і надаються необхідні пояснення. Під час проведення аналізу враховуються традиційна точка зору, практика розв'язання подібних проблем, можливий вплив на галузі економіки та регіони, визначаються очевидні переваги, у тому числі для окремих верств (груп) населення, і недоліки, а також прогнозовані результати прийняття відповідного рішення Кабінету Міністрів, наводяться інші фактори, які враховуються під час розроблення варіантів рішення, а також повідомляється про можливі наслідки у разі відхилення Кабінетом Міністрів політичної пропозиції.

Можливі варіанти розв'язання проблеми. В одному реченні стисло перелічуються умовні назви розроблених варіантів розв'язання проблеми із зазначенням особливостей кожного з них.

Кожен із запропонованих варіантів викладається у такій формі:

- умовна назва 1-го варіанта;

Етносоціальна політика - різновид соціальної політики, що проявляється у цілеспрямованій діяльності соціальних суб'єктів з регулювання етнонаціональних, міжнаціональних відносин, спрямованих на підвищення ефективності, оптимізацію процесів етнонаціонального буття.

Євростат (англ. Eurostat) - заснована у 1953 р. статистична служба Європейського Союзу, яка займається збиранням статистичної інформації з країн-членів ЄС і гармонізацією статистичних методів, використовуваних країнами.

Житлова субсидія - це безготівкова матеріальна допомога сім'ям в оплаті за житлово-комунальні послуги, придбання твердого палива і скрапленого газу.

Загальна працездатність - стан здоров'я, який дозволяє виконувати будь-яку роботу в загальних умовах праці.

Загальна середня освіта - цілеспрямований процес оволодіння систематизованими знаннями про природу, людину, суспільство, культуру та виробництво засобами пізнавальної і практичної діяльності, результатом якого є інтелектуальний, соціальний і фізичний розвиток особистості, що виступає основою для подальшої освіти і трудової діяльності.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування - це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом (роботодавцем), громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законодавством.

Загальнообов'язкове пенсійне соціальне страхування - це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає призначення, перерахунок і виплату пенсій, надання соціальних послуг застрахованим особам і членам їх сімей з коштів Пенсійного фонду України, що формуються за рахунок страхових внесків роботодавців і громадян, бюджетних та інших джерел, а також регулює порядок формування та виплат Накопичувального пенсійного фонду.

Зайнятість - наявність оплачуваної роботи; зайнятість розрізняється за кількома ознаками: тривалістю робочого періоду та рівнем оплати (повна та неповна), кількістю робочих місць, які зай-

вання довічної пенсії та сплачується у визначеному законом порядку застрахованій особі після досягнення нею пенсійного віку або членам її сім'ї чи спадкоємцям.

Домогосподарство - сукупність осіб, які проживають в одному житловому будинку (приміщенні) та ведуть спільне господарство (мають спільні витрати з утримання житла, харчування тощо). У сучасних умовах поняття "домогосподарство" та "сім'я" дуже близькі. В окремих випадках домогосподарство може бути представлено однією особою.

Дотація - це фіксована фінансова допомога, яка надається місцевим бюджетам без обмеження сфери використання цих засобів, без необхідності їх повертати або робити додаткові внески одержувачем. Такий вид допомоги за міжнародною термінологією називається "незв'язаний" трансферт.

Духовна культура - складний і багатогранний комплекс, який включає усі рівні й форми суспільної свідомості, систему освіти і виховання, систему закладів культури, всі форми і типи літератури, мистецтва, філософії, релігії, науки і моралі.

Духовне виробництво полягає у формуванні духовних потреб людини, насамперед у виробленні суспільної свідомості.

Духовне життя суспільства - надзвичайно широке поняття, що включає процеси та явища, пов'язані з духовною сферою життєдіяльності людей; сукупність ідей, поглядів, почуттів, уявлень людей, процес їх вироблення, поширення, перетворення суспільних, індивідуальних ідей у внутрішній світ людини; багатогранність духовного життя суспільства включає в себе суспільну свідомість, духовне виробництво і духовну культуру.

Етнічне відродження - процес, пов'язаний із активізацією зацікавленості широких мас того чи іншого народу у пізнанні власної історії, культури, побуту, традицій, із підвищенням прагненням до відтворення у різних формах (через етнічні організації, культурно-мистецьку діяльність, сім'ю, наукові та просвітительські товариства) своєї самобутності.

Етноконфесійна структура - різновид соціальної структури, об'єднаною основою для елементів якої виступає сукупність етнічних і релігійно-конфесійних чинників.

Етніонаціональна структура - різновид соціальної структури, яка є функціонально та ієрархічно організованою множиною спільнот і груп, об'єднаних за етнічною ознакою.

- шляхи і способи розв'язання проблеми (визначаються напрямки і послідовність дій, організаційні заходи, способи, принципи та особливості реалізації державної політики, спрямованої на вирішення проблеми, строки реалізації політичної пропозиції);

- фінансово-економічне обґрунтування (наводяться результати фінансового аналізу відповідного варіанта й необхідні розрахунки; якщо реалізація політичної пропозиції не потребує додаткових бюджетних витрат, про це зазначається окремо);

- регуляторний вплив (якщо варіант рішення містить регулятивні положення, наводяться результати аналізу регуляторного впливу);

- ризики (наводяться результати аналізу політичних аспектів рішення, визначаються можливі ризики, негативні наслідки, потенційні складнощі, які можуть виникнути під час розв'язання проблеми, критичні зауваження, що можуть бути викликані прийняттям відповідного рішення, та шляхи запобігання їх виникненню).

Інші варіанти викладаються у такий самий спосіб.

Список рекомендованих джерел для виконання творчої роботи:

1. Закон України про Кабінет Міністрів України // Відом. Верховної Ради України. - 2007. - № 11. - Ст. 94.

2. Регламент Кабінету Міністрів України: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 18 лип. 2007 р. № 950 // Офіц. вісн. України. - 2007. - 3 серп. - № 54. - Ст. 2180.

3. Про систему центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 15 груд. 1999 р. № 1572/99 // Офіц. вісн. України. - 1999. - 31 груд. - № 50.

4. Про внесення змін до Схеми організації та взаємодії центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 19 груд. 2005 р. № 1784 // Офіц. вісн. України. - 2005. - № 51. - Ст. 3182.

5. Про загальне положення про міністерство, інший центральний орган державної виконавчої влади України: Указ Президента України від 12 берез. 1996 р. № 179/96 // Уряд. кур'єр. - 1996. - 28 берез.

6. Положення про Міністерство праці та соціальної політики України: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 2 листоп. 2006 р. № 1543 // <http://www.rada.gov.ua/>

7. Положення про Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 8 листоп. 2006 р. № 1573 // [http://www.rada.gov.ua /](http://www.rada.gov.ua/)

8. Положення про Міністерство охорони здоров'я України: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 2 листоп. 2006 р. № 1542 // <http://www.rada.gov.ua/>

9. Положення про Міністерство освіти і науки України: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 19 груд. 2006 р. № 1757 // <http://www.rada.gov.ua/>

10. Положення про Міністерство культури і туризму України: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 8 листоп. 2006 р. № 1566 // http://www.rada.gov.ua

Завдання до виконання творчої роботи:

Для проведення аналізу ситуації щодо функціональної структури соціальних інститутів та організацій соціогуманітарної сфери, виявлення існуючих проблем необхідно:

1) здійснити синтаксичний аналіз формулювань функцій міністерств* ;

2) провести аналіз відповідності завдань та функцій центральних органів виконавчої влади у соціогуманітарній сфері;

3) здійснити збирання та систематизацію нормативно-правових документів, що регламентують напрями, завдання та функції діяльності центральних (регіональних) органів виконавчої влади у соціогуманітарній сфері;

4) здійснити розподіл функцій Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства культури і туризму України за сферами повноважень Кабінету Міністрів України (дод. 1);

5) виконати матричний аналіз розподілу функцій міністерств соціогуманітарної сфери (дод. 2);

6) використати інші інформаційні, аналітичні дані та методологічні підходи до оцінювання та прогнозування розвитку організаційно-функціональної структури соціальних інститутів та організацій соціогуманітарної сфери.

*Практика формулювання функцій охоплює два варіанти:

1) дія + результат дії (вихід функції) + отримувач результату (контрагент дії/об'єкт дії);

2) дія + результат дії + однозначно ідентифікована сфера застосування.

го здоров'я населення, його соціального та епідеміологічного благополуччя, високої працездатності і соціальної активності при максимальній біологічно можливій індивідуальній тривалості життя, попередження і зниження захворюваності, інвалідності й смертності, поліпшення спадковості, підвищення санітарної культури, усунення факторів, що шкідливо впливають на здоров'я населення.

Державна політика щодо соціального захисту населення - цілісна система заходів економічного, правового, соціального й організаційного характеру, що поширюється як на працездатне, так і на непрацездатне населення.

Державна соціальна допомога - це система виплат у грошовій або натуральній формі, які фінансуються з бюджету і сплачуються окремим категоріям населення.

Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям - це щомісячна допомога, яка надається малозабезпеченим сім'ям у грошовій формі в розмірі, що залежить від величини середньомісячного сукупного доходу сім'ї.

Державні соціальні гарантії - встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсій, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, які забезпечують рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму.

Державні соціальні стандарти - встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми та нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій.

Диверсифікація пенсійних активів - інвестування пенсійних коштів у більш ніж один вид активів. Диверсифікація зменшує пов'язаний з інвестуванням ризик за рахунок формування портфеля пенсійних активів (у тому числі цінних паперів, випущених компаніями різних типів з різних галузей і регіонів).

Діяльність з управління активами - професійна діяльність, визначена законодавством про цінні папери та фондовий ринок.

Довічна пенсія (довічний анuitет) - пенсійні виплати, які здійснюються страховою організацією на підставі договору страхування довічної пенсії протягом життя фізичної особи періодично після досягнення нею пенсійного віку відповідно до законодавства про страхування.

Довічна пенсія з коштів Накопичувального пенсійного фонду - пенсійна виплата, сума якої визначається в договорі страху-

Демографічне навантаження (коефіцієнт демографічного навантаження) - показник, який визначається співвідношенням чисельності населення працездатного віку (молодше 15 років і старше 60 років (чоловіки), 55 років (жінки)) до чисельності осіб працездатного віку (від 15 до 59 років (чоловіки), 54 років (жінки)). Цей показник також може розраховуватись як відношення дітей до чисельності осіб працездатного віку або як відношення пенсіонерів до осіб працездатного віку.

Депонуляція - процес скорочення чисельності населення внаслідок переважання смертей над народженням.

Держава - це основний суб'єкт соціальної політики, покликаний виконувати координуючу, організуючу роль у регулюванні процесів функціонування та розвитку соціального буття.

Держава загального (соціального) добробуту - сформована в країнах Заходу система соціального захисту, для якої характерне охоплення тими чи іншими заходами підтримки доходів і соціальними послугами всіх мешканців країни, залежно від права на забезпечення по соціальному страхуванню чи ступеня нужди.

Державна етнополітика України - це система принципів, підходів та практичних заходів держави, спрямованих на задоволення потреб різних етнічних спільнот, пов'язаних із специфікою їхнього етнокультурного розвитку, регулювання міжетнічних відносин, усунення чинників міжетнічної напруженості та міжетнічних конфліктів, забезпечення участі у державотворчих процесах різних структурних етнонаціональних компонентів українського суспільства.

Державна культурна політика (політика держави у сфері культурного розвитку) визначається як сукупність принципів і норм, якими керується держава у своїй діяльності зі збереження, розвитку і поширення культури, а також комплекс дій, спрямованих на досягнення певних культурних цілей.

Державна політика в галузі науки - сукупність принципів і норм, якими керується держава у своїй діяльності з розвитку науки як соціального інституту.

Державна політика в галузі освіти - сукупність принципів і норм, якими керується держава у своїй діяльності з розвитку освіти як соціального інституту, а також комплекс дій, спрямованих на досягнення певних освітніх цілей.

Державна політика з охорони здоров'я населення - це система принципів, підходів та практичних заходів держави, спрямованих на досягнення якомога вищого рівня фізичного і психічно-

Розподіл функцій міністерств соціогуманітарної сфери за повноваженнями Кабінету Міністрів України

ПОВНОВАЖЕННЯ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ		
1. У сфері:		
1.1.		
Функції, визначені положенням про ЦОВВ		
міністерство	назва функції	шифр
....

Матриця розподілу функцій Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства культури і туризму України за сферами повноважень Кабінету Міністрів України

Повноваження ЦОВВ	Міністерства соціально-гуманітарної сфери				
	Міністерство праці та соціальної політики України	Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту	Міністерство охорони здоров'я України	Міністерство освіти і науки України	Міністерство культури і туризму України
Повноваження КМУ	2	3	4	5	6
1	2	3	4	5	6
1. Сфера економіки та фінансів	1.1				
	1.2				
	1.3				
	1.4				
	1.5				
	1.6				
	1.7				
	1.8				
	1.9				
	1.10				
	1.11				
	1.12				
	1.13				
	1.14				
	1.15				
	1.16				
	1.17				
1.18					
1.19					

1	2	3	4	5	6
2. Сфера соціальної політики, охорони здоров'я, освіти, науки, культури, спорту, туризму, охорони навколишнього природного середовища та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій	2.1				
	2.2				
	2.3				
	2.4				
	2.5				
	2.6				
	2.7				
	2.8				
	2.9				
	2.10				
	2.11				
	2.12				
	2.13				
	2.14				
	2.15				
	2.16				
	2.17				
3. Сфера правової політики, законності, забезпечення прав і свобод людини та громадянина	3.1				
	3.2				
	3.3				
	3.4				
	3.5				
	3.6				
	3.7				
4. Сфера зовнішньої політики	4.1				
	4.2				
	4.3				
5. Сфера національної безпеки та обороноздатності	5.1				
	5.2				
	5.3				
	5.4				
	5.5				
	5.6				
	5.7				
	5.8				
6. Сфера вдосконалення державного управління та державної служби	6.1				
	6.2				
	6.3				
	6.4				
	6.5				
	6.6				
	6.7				
	6.8				

Рекомендована література:

1. Державне управління: теорія і практика / За заг. ред. В.Б.Авер'янова. - К.: Юрінком Інтер, 1998. - С. 139-150.
2. Кравченко М.В., Петрос О.М. Розробка моделей організації управління соціальним захистом населення: національний та зарубіжний досвід. - К.: Вид-во "Гнозис", 2007. - С. 190-197.
3. Малиновський В.Я. Державне управління: Навч. посіб. - 2-ге вид., допов. та перероб. - К.: Атіка, 2003. - С. 200-364.

Волонтер - фізична особа, яка добровільно здійснює благодійну, неприбуткову та вмотивовану діяльність, що має суспільно корисний характер.

Вторинні групи - більші за розмірами, кожен член такої групи не взаємодіє безпосередньо з кожним іншим членом. Окремі вторинні групи (наприклад профспілки) можуть розглядатися як асоціації, якщо хоча б частина членів взаємодіє між собою та існує ідентифікаційна нормативна система, а також певне спільне почуття корпоративного існування.

Вчений - фізична особа (громадянин України, іноземець або особа без громадянства), яка має вищу освіту та проводить фундаментальні та (або) прикладні наукові дослідження і отримує наукові та (або) науково-технічні результати.

Глибина бідності - відхилення величини доходів або витрат бідних від визначеної межі бідності.

Горизонтальна соціальна мобільність означає перехід індивіда з одного соціального статусу (соціальної позиції) в інший, що розміщені на одному рівні, коли перший статус еквівалентний другому. Інакше кажучи, горизонтальна мобільність - це процес переміщення людини на одному соціальному рівні.

Гуманітарна політика - це система принципів, цілей, механізмів, послідовних заходів держави, спрямованих на: створення умов для пріоритетного розвитку галузей суспільства, які безпосередньо стосуються духовного і соціального життя особи й людських спільностей; забезпечення прав і свобод людини, реалізацію її гуманітарних, духовних потреб; регулювання міжетнічних, мовних, державно-церковних відносин з метою досягнення національно-державної ідентичності українського суспільства, утвердження в ньому засад гуманізму, справедливості, демократії, атмосфери толерантності й злагоди.

Гуманітарна сфера (вужке розуміння) стосується лише духовного життя суспільства.

Гуманітарна сфера (широке розуміння) включає галузі суспільства, які безпосередньо стосуються духовного і соціального життя особи й людських спільностей - освіти, виховання, науку, культуру, релігію, свободи, права і обов'язки людини, інформаційний простір, охорону здоров'я, соціальне забезпечення, працю, безпеку життєдіяльності, фізкультуру, спорт, дозвілля, туризм та ін.

Густота населення - співвідношення між населенням і площею території, яку воно займає.

Ануїтет (довічна пенсія) - періодичні виплати, які одержує особа пенсійного віку до кінця життя.

Багатокультурність - властивий багатом поліетнічним країнам стан суспільства, коли одночасно помітного та стійкого розвитку набули кілька етнічно різних культур.

Базовим державним соціальним стандартом є прожитковий мінімум, встановлений законом, на основі якого визначаються державні соціальні гарантії та стандарти у сферах доходів населення, житлово-комунального, побутового, соціально-культурного обслуговування, охорони здоров'я та освіти.

Бідність - неможливість унаслідок нестачі коштів підтримувати спосіб життя, притаманний конкретному суспільству в конкретний період часу.

Верстви - соціальні групи, які відображають особливість соціального становища їх членів у певних істотних рисах їхньої життєдіяльності (панівні верстви, паразитуючі, суспільно активні, малозабезпечені, непрაცездатні, антисоціальні тощо).

Вертикальна соціальна мобільність - процес переходу індивіда з однієї соціальної групи (страсти, класу, прошарку) в іншу. Вертикальна мобільність пов'язана з рухом як угору, так і вниз, тобто буває висхідна і спадна.

Вища освіта - рівень освіти, який здобувається особою у вищому навчальному закладі в результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння змісту навчання, що ґрунтується на повній загальній середній освіті й завершується здобуттям певної кваліфікації за підсумками державної атестації.

Відкритий пенсійний фонд - недержавний пенсійний фонд, учасниками якого можуть бути будь-які фізичні особи незалежно від місця та характеру їх роботи.

Відносна бідність визначає стан індивіда або домогосподарства стосовно середнього рівня доходу по країні. Тобто бідними є ті особи, чий дохід не перевищує певного відсотка від середньо-душового доходу по країні.

Відтворення населення - процес неперервної заміни поколінь.

Вкладник недержавного пенсійного фонду - особа, яка сплачує пенсійні внески на користь учасника шляхом перерахування грошових коштів до недержавного пенсійного фонду відповідно до умов пенсійного контракту.

Внутрішня міграція - зміна місця проживання в межах держави.

4. Мельник А.Ф., Оболенський О.Ю., Васіна А.Ю., Гордієнко Л.Ю. Державне управління. - К.: Знання-Прес, 2003. - С. 82-91.

5. Мельниченко В.І. Переосмислення функцій державного управління у контексті децентралізації публічної влади // Укр. соціум. - 2004. - № 2 (4). - С. 76-89.

6. Органи державної влади в Україні: структура, функції та перспективи розвитку: Навч. посіб. / Кол. авт.: Н.Р.Нижник, С.Д.Дубенко, Н.Г.Плахотнюк та ін.; За заг. ред. Н.Р.Нижник. - К.: ЗАТ "Нічлава", 2003. - С. 35-46.

7. Управління суспільним розвитком: Словник-довідник / За заг. ред. А.М.Михненка, В.Д.Бакуменка. - К.: Вид-во НАДУ, 2006. - С. 211-218.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Гіденс Е. Соціологія / Пер. з англ. В.Шовкуна та А.Олійника. - К.: Основи, 1999. - 432 с.

2. Державна політика в соціогуманітарній сфері: Навч. посіб. / В.П.Трощинський, П.К.Ситнік, В.А.Скуратівський та ін.; За заг. ред. О.Ю.Оболенського, С.В.Сьоміна, А.О.Чемериса, В.П.Трощинського, С.В.Загороднюка, О.Л.Приходько, Л.О.Воронько. - К.: Вид-во НАДУ, 2007. - 96 с.

3. Євтух В.Б., Трощинський В.П., Аза Л.О. Міжетнічна інтеграція: постановка проблеми в українському контексті: Навч. посіб. - К.: Київ. ун-т, 2003. - 58 с.

4. Євтух В.Б., Трощинський В.П., Галушко К.Ю. та ін. Етносоціологія: терміни та поняття: Навч. посіб. - К.: Вид-во УАННП "Фенікс", 2003. - 279 с.

5. Євтух В.Б., Трощинський В.П., Попок А.А., Швачка О.А. Українська діаспора: соціологічні та історичні студії. - К.: Вид-во УАННП "Фенікс", 2003. - 228 с.

6. Скуратівський В.А., Палій О.М., Лібанова Е.М. Соціальна політика: Навч. посіб. - 2-ге вид., допов. та перероб. - К.: Вид-во УАДУ, 2003. - 364 с.

7. Скуратівський В., Трощинський В., Чукот С. Гуманітарна політика в Україні: Навч. посіб. - К.: Вид-во УАДУ; Вид-во "Міленіум", 2002. - 262 с.

8. Сміт Е. Національна ідентичність: Пер. з англ. - К.: Основи, 1994. - 222 с.

9. Соціологія: Підручник / За ред. В.Г.Городяненка. -2-ге вид., перероб. та допов. - К.: Видавн. центр "Академія", 2002. - 560 с.
10. Українське суспільство 1992-2006. Соціологічний моніторинг / За ред. В.Ворони, М.Шульги. - К.: Ін-т соціол. НАН України, 2006. - 578 с.

Нормативно-правова література

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. - К.: Юрінком, 1996.
2. Закон України про освіту // Відом. Верховної Ради України. - 1991. - № 34. - Ст. 451; 1993. - № 10. - Ст. 76; № 26. - Ст. 277; 1994. - № 29. - Ст. 258; № 45. - Ст. 404; 1996. - № 21. - Ст. 84.
3. Закон України про вищу освіту // Освіта. - 2002. - 20-27 лют.
4. Закон України про загальну середню освіту // Освіта України. - 1999. - 23 черв.
5. Закон України про наукову і науково-технічну діяльність // Відом. Верховної Ради України. -1992. - № 12.
6. Закон України про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки // Відом. Верховної Ради України. - 2001. - № 48. - Ст. 253.
7. Закон України про свободу совісті та релігійні організації // Закони України. - 1996. - С. 378.
8. Закон УРСР про мови в Українській РСР // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
9. Закон України про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування // Уряд. кур'єр. - 2003. - 14 серп.
10. Закон України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття // Людина і праця. - 2000. - № 7. - С. 3-31.
11. Закон України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності // Відом. Верховної Ради України. - 1999. - № 23.
12. Закон України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням // Відом. Верховної Ради України. - 2001. - № 23.
13. Закон України про недержавне пенсійне забезпечення // Уряд. кур'єр. - 2003. - 11 верес.
14. Закон України про державну допомогу сім'ям з дітьми // Відом. Верховної Ради України. - 2001. - № 35.

5. Політика соціального партнерства.
6. Соціальна політика та соціальна структура України: цілі, завдання, пріоритети, особливості, технології реалізації і модернізації.
7. Публічна політика в соціокультурній сфері.
8. Публічна сфера та культура толерантності.
9. Формування та забезпечення публічної політики соціального захисту населення.
10. Європейські та світові стандарти соціального захисту: стан і проблеми впровадження в Україні.
11. Публічна політика і формування єдиного гуманітарного простору в Україні.
12. Демократичні моделі та інструменти інтеграції і консолідації поліетнічних суспільств.
13. Публічне адміністрування в контексті розвитку соціальних служб в Україні.
14. Людський розвиток як проблема публічної політики.
15. Публічна політика і соціальні організації.
16. Публічна політика і соціальні інститути.
17. Європейська та українська ідентичності: компаративний аналіз.
18. Публічне адміністрування якості соціальних послуг.
19. Публічне адміністрування в соціальній сфері: критерії оцінювання.

ГЛОСАРІЙ

Абсолютну бідність (нормативну) визначають за рівнем мінімального доходу, необхідного для підтримки життя (мінімальні потреби в їжі та можливості її придбати за нижчою ціною).

Автокефалія - у православ'ї адміністративна незалежність (самостійність) церкви.

Адміністратор недержавного пенсійного фонду - юридична особа, що здійснює адміністрування недержавних пенсійних фондів.

Адресна соціальна допомога безпосередньо пов'язана з рівнем добробуту її отримувачів, вона надається у тому випадку, якщо сукупний дохід осіб, які претендують на допомогу, є нижчим за встановлений рівень.

Адресність соціальної допомоги - це індивідуальний підхід до кожного випадку її надання.

ПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОГО ТЕСТУ

1. Що означає поняття “соціальний розвиток” у широкому і вузькому контекстах?
2. Особливості впливу духовних цінностей на соціальний розвиток.
3. Основні рівні соціальних структур.
4. Марксистська та Веберівська концепції соціальної структуризації.
5. Роль середнього класу в стабілізації суспільного життя.
6. Соціальний статус у теорії соціальної стратифікації.
7. Що означає “громадянська” модель нації?
8. Українське суспільство у вимірах субкультур.
9. Сутність та особливості формування єдиного гуманітарного простору в Україні.
10. Найпоширеніші соціокультурні ідентичності.
11. Етноконфесійна структура українського суспільства.
12. Інтеграція як інструмент консолідації поліетнічних суспільств.
13. Наведіть приклади соціальних груп, які належать до макро-, мезо- та мікрорівнів соціальної структури.
14. Методики визначення рівня людського розвитку.
15. Соціальні потреби і соціальні нормативи.
16. Сутність та функції соціальних інститутів.
17. Сутність та функції соціальних організацій.
18. Завдання та функції соціальної держави.
19. Соціальні стандарти та соціальні гарантії.
20. Шляхи підвищення добробуту в Україні.
21. Соціальні програми.
22. Показники успішності та життєздатності проекту з надання інноваційних соціальних послуг для уразливих верств населення після його завершення.

ТЕМАТИКА МАГІСТЕРСЬКИХ РОБІТ

1. Соціальний розвиток: концептуалізація проблеми в категоріальному і критеріальному контекстах.
2. Демократія та соціальна політика.
3. Публічна політика в соціальній сфері.
4. Моделі соціальної політики в країнах розвинутої демократії.

15. Закон України про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям // Відом. Верховної Ради України. - 2000. - № 45. - С. 290.

16. Закон України про Концепцію державної політики в галузі культури на 2005-2007 рр. // Уряд. кур'єр. - 2005. - 19 квіт.

17. Закон України про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії // [http:// rada.gov.ua](http://rada.gov.ua)

18. Закон України про соціальні послуги // <http:// rada.gov.ua>

19. Закон України про прожитковий мінімум // <http:// rada.gov.ua>

20. Закон України про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України // <http:// rada.gov.ua>

21. Концепція демографічного розвитку на 2005-2015 рр. // Юрид. вісн. України. - 2004. - № 44.

22. Положення про Національну тристоронню соціально-економічну раду: Затв. Указом Президента України від 29 груд. 2005 р. № 1871 // <http:// rada.gov.ua>

23. Про розвиток соціального діалогу в Україні: Указ Президента України від 29 груд. 2005 р. № 1871 // <http:// rada.gov.ua>

24. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 19 верес. 2007 р. “Про заходи щодо подолання демографічної кризи та розвитку трудових ресурсів потенціалу України”: Указ Президента України від 19 верес. 2007 р. № 895/2007 // <http://rada.gov.ua>

25. Концепція реформування системи соціальних послуг: Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 квіт. 2007 р. № 178-р // <http:// rada.gov.ua>

26. Стан дотримання та захисту прав громадян України за кордоном: Спеціальна доповідь уповноваженого Верховної Ради України з прав людини // <http:// ombudsman.kiev.ua>

27. Концепція демографічного розвитку на 2005-2015 рр. // Юрид. вісн. України. - 2004. - № 44.

28. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права // <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

29. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права // <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

30. Декларация социального прогресса и развития: Провозглашена резолюцией Генеральной Ассамблеи от 11 дек. 1969 г. // <http://www.un.org/russian/document/declarat/socdev.htm>

31. Декларация про права на развитие, принята ГА ООН в груд. 1986 р. // <http://www.un.org/russian/document/gadocs/convres/r41-128.pdf>

32. Декларация тысячелетия Организации Объединенных Наций: Утверждена резолюцией 55/2 Генеральной Ассамблеи от 8 сент.

2000 г. // <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=3&user=1189972613552263>

33. Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення // <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

34. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рим, 4.XI.1950) // Офіц. вісн. України. - 1998. - № 13. - С. 270.

35. Європейська соціальна хартія (переглянута) // Відом. Верховної Ради України. - 2006. - № 43. - Ст. 418.

36. Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 році: Звернення Президента України до Верховної Ради України у зв'язку з посланням Президента України до Верховної Ради України // Уряд. кур'єр. - 2006. - 10 лют.

37. Про проведення парламентських слухань на тему "Духовна криза суспільства і шляхи її подолання": Постанова Верховної Ради України // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

38. Про затвердження Державної програми розвитку і функціонування української мови на 2004-2010 роки: Постанова Кабінету Міністрів України // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

Додаткова література

1. Білинська М.М. Державне управління галузевими стандартами в умовах реформування вищої медичної освіти в Україні: Монографія / М.М.Білинська. - К.: Вид-во НАДУ, 2004. - 248 с.

2. Болонський процес: Нормат.-прав. док. / Уклад.: З.І.Тимошенко, І.Г.Онїщенко, Ю.А.Гапон, Ю.І.Палеха. - К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. - 100 с.

3. Генсон М.Е. Керування освітою та організаційна поведінка / М.Е.Генсон. - Л.: Літопис, 2002. - 378 с.

4. Гоне Ж. Освіта і засоби масової інформації: Пер. з фр. Ж.Гоне. - К.: К.І.С., 2002. - 100 с.

5. Гопкінз Д. Оцінювання для розвитку школи / Д.Гопкінз. - Л.: Літопис, 2003. - 252 с.

6. Гошко А.О. Контури нового управлінського курсу трансформації України / А.О.Гошко, Г.А.Дмитренко, В.М.Князєв. - К., 2004. - 175 с.

7. Грицяк І.А. Управління в Європейському Союзі: теоретичні засади: Монографія / І.А.Грицяк. - К.: Вид-во НАДУ, 2005. - 236 с.

8. Державна політика з охорони громадського здоров'я в Україні: Навч. посіб. / За ред. І.М.Солоненка, Л.І.Жаліло; Кол. авт.: М.Андрейко, М.Білинська, С.Бурлаєнко та ін. - К.: Вид-во НАДУ, 2004. - 116 с.

25. Представництво Світового банку в Україні: <http://www.worldbank.org.ua>

26. Східноукраїнський фонд соціальних досліджень: <http://www.sociology.krarkiv.org>

27. Суспільно-гуманітарний консорціум "Генеза" (Україна): <http://www.geneza.itgo.com>

28. Фонд "Демократичні ініціативи": <http://www.dif.com.ua>

29. Фонд регіональних соціально-політичних і економічних досліджень "Злука": <http://www.zluka.isr.lviv.ua>

30. Фонд "Європа ХХІ": <http://www.europexxi.kiev.ua>

31. Центр інновацій та розвитку: <http://www.ngoukraine.kiev.ua/ide/>

32. Центр "Освіта": <http://www.osvita.org>

33. Центр освітньої політики: <http://www.city-adm.lviv.uacerp/>

34. Центр політичних та інформаційних технологій "Демократія і розвиток": <http://www.cdd.kiev.ua>

35. Центр соціальних досліджень "Софія": <http://www.sofia.com.ua>

36. Центр соціологічних і політичних досліджень та технологій "Соціополіс": <http://www.spr.org.ua>

37. Центр стратегічних розробок: <http://ln.com.ua>

38. Агентство США з міжнародного розвитку: <http://www.usaid.kiev.ua>

39. Аналітичний центр "Онлайн Росія": <http://www.ancentr.ru>

40. Архів опитувань громадської думки в Україні (Канада): <http://www.gsilver.queensu.ca/csd/ukarchive>

41. Бюро економічного аналізу (Росія): <http://www.beafnd.org/russian>

42. Міжвідомчий аналітичний центр соціальних технологій (Росія): <http://innovations.ru:8100/projects/>

43. Центр освітніх ініціатив (Польща): <http://www.free.ngo.pl/cio>

44. Центр стратегічних і міжнародних досліджень (США): <http://www.csis.org>

45. Center for Russian, Eastern and Eurasian Study: <http://reenis.utexas.edu/reenis.html>

46. Center for Social and Economic Research (CASE): <http://www.case.org.ua>

47. International Science Foundation: <http://www.isf.kiev.ua>

48. The Harvard Institute for International Development: <http://www.hiid.harvard.edu/>

Рекомендовані адреси сайтів

1. Кабінет Міністрів України (вихід на всі міністерства і відомства): <http://www.kmu.gov.ua>
2. Верховна рада України: <http://www.rada.kiev.ua>
3. Міністерство праці та соціальної політики України: <http://www.minpraci.gov.ua>
4. Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції: <http://www.me.gov.ua>
5. Міністерство з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи: <http://www.mns.gov.ua>
6. Міністерство охорони здоров'я: <http://www.health.gov.ua>
7. Міністерство освіти і науки України: <http://www.mon.gov.ua>
8. Державний комітет статистики України: <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Законопроекти України: <http://www.zakon.gov.ua>
10. Український фонд соціальних інвестицій: <http://www.usif.kiev.ua>
11. Мережа аналітичних центрів України: <http://www.intellect.org.ua>
12. Національний інститут стратегічних досліджень: <http://www.niss.gov.ua>
13. Національна академія наук України: <http://www.nas.gov.ua>
14. Інститут громадянського суспільства: <http://www.online.km.uaigs>
15. Агентство гуманітарних технологій: <http://www.aht.org>
16. Інститут реформ: <http://www.ir.org.ua>
17. Інститут трансформації суспільства: <http://www.soskin.kiev.ua>
18. Київський міжнародний інститут соціології: <http://www.kiis.com.ua>
19. Міжнародний інститут порівняльного аналізу: <http://www.ica1.org.ua>
20. Міжнародний центр перспективних досліджень: <http://www.icps.kiev.ua>
21. Європейська комісія: <http://www.europa.eu.int/comm>
22. Соціально-економічний комітет: <http://www.europa.eu.int>
23. Представництво Європейської комісії в Україні: <http://www.delukr.ces.eu.int>
24. Представництво ООН в Києві: <http://www.un.kiev.ua>

9. Дзвінчук Д.І. Державне управління освітою в Україні: тенденції і законодавство: Навч. посіб. / Д.І.Дзвінчук. - К.: ЗАТ "Нічлава", 2003. - 240 с.

10. Димитрова Л.М. Соціологія управління та організацій: Навч. посіб. / Л.М.Димитрова. - 2-ге вид., випр. і допов. - К.: Політехніка НТУУ "КПІ", 2005. - 152 с.

11. Доклад о развитии человека 2006: Что кроется за нехваткой воды: Власть, бедность и глобальный кризис водных ресурсов: Пер. с англ. / ПРООН. - М.: Изд-во "Весь Мир", 2006. - 422 с.

12. Д'юї Д. Демократія і освіта / Д.Д'юї. - Л.: Літопис, 2003. - 289 с.

13. Дьомкін В.О. Вступ до екологічної політики: Навч. посіб. / В.О.Дьомкін. - К.: Тандем, 2000. - 194 с.

14. Дьюї Д. Моральні принципи в освіті: Пер. з англ. / Д.Дьюї. - Л.: Літопис, 2001. - 31 с.

15. Екологічне громадське здоров'я: від теорії до практики / За заг. ред. К.Чу, Р.Сімпсон; Пер.: О.В.Кунгурцев, О.І.Мартинюк, Н.Д.Солоненко; Наук. ред. пер.: І.М.Солоненко, Л.І.Жаліло. - Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2002. - 290 с.

16. Екологічне право України: Підручник / За ред. А.П.Гетьмана, М.В.Шульги. - К.: Право, 2005. - 382 с.

17. Екологічне управління: Підручник / В.Я.Шевчук, Ю.М.Салткін, Г.О.Білявський та ін. - К.: Либідь, 2004. - 430 с.

18. Ефективність державного управління: Практикум. - Вип. 3: Економіка природних ресурсів і довкілля / За заг. ред. І.В.Розпутенка; Кол. авт.: Ю.М.Бажал, В.Д.Бакуменко, С.В.Буряк та ін; Укр. Акад. держ. упр. при Президентові України; Ін-т підвищ. кваліфікації керівних кадрів. - К.: К.І.С., 2003. - 333 с.

19. Євтух В.Б., Трощинський В.П., Галушко К.Ю., Чернова К.О. Етнонаціональна структура українського суспільства: Довідник. - К.: Наук. думка, 2004. - 343 с.

20. Журавський В.С. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти / В.С.Журавський, М.З.Згуровський. - К.: Політехніка НТУУ "КПІ", 2003. - 200 с.

21. Збірник досліджень з ефективності роботи державних організацій України / Швед. ін-т держ. упр.; Центр дослідж. адм. реформи; Кол. авт. - К., 2003. - 156 с.

22. Збірник ситуативних прикладів у сфері державної політики і державного менеджменту / Пер. з англ. І.О.Іноземцевої, С.В.Соколик; Центр дослідж. адм. реформи. - К., 2002. - 104 с.

23. Качинський А.Б. Екологічна безпека України: системний аналіз перспектив покращання / А.Б.Качинський. - К.: НІСД, 2001. - 312 с.
24. Керування освітою і шкільне врядування / Т.Серджіованні, М.Барлінгейм, Ф.Кума, П.Тарстон. - Л.: Літопис, 2002. - 435 с.
25. Ковальський Т.Д. Проблемні ситуації в керуванні освітою / Т.Д.Ковальський. - Л.: Літопис, 2003. - 246 с.
26. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні - інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В.Г.Кремень. - К.: Грамота, 2005. - 447 с.
27. Крисаченко В.С. Україна: природа і люди / В.С.Крисаченко, О.І.Мостяєв. - К.: НІСД, 2002. - 623 с.
28. Куценко В.І. Соціальна держава (проблеми теорії, методології, практики): Монографія / В.І.Куценко; За ред. В.І.Куценка. - К.: Заповіт, 2003. - 228 с.
29. Лалл Дж. Мас-медіа, комунікація, культура: глобальний підхід: Пер. з англ. / Дж.Лалл; Ред.: О.Гриценко, Н.Гончаренко. - К.: К.І.С., 2002. - 264 с.
30. Лібанова Е.М. Ринок праці та соціальний захист: Навч. посіб. / Е.М.Лібанова, О.М.Палій. - К.: Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2004. - 494 с.
31. Лукіна Т.О. Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні: Монографія / Т.О.Лукіна. - К.: Вид-во НАДУ, 2004. - 292 с.
32. Людський розвиток в Україні: можливості та напрями соціальних інвестицій / НАН України; Ін-т демографії та соц. дослідж.; Держ. ком. статистики України; Е.М.Лібанова (ред.). - К.: Ін-т демографії та соц. дослідж. НАН України, 2006. - 356 с.
33. Людський розвиток в Україні: 2003 рік: Щоріч. наук.-аналіт. доп. / За ред. Е.М.Лібанової; Ін-т демографії та соц. дослідж. НАН України, Держкомстат України. - К.: Академпрес, 2004. - 290 с.
34. Людський розвиток в Україні: 2004 рік: Щоріч. наук.-аналіт. доп. / За ред. Е.М.Лібанової; Ін-т демографії та соц. дослідж. НАН України, Держкомстат України. - К.: Академпрес, 2004. - 266 с.
35. Людський розвиток регіонів України: методика оцінки та сучасний стан / Е.М.Лібанова, Н.С.Власенко, О.С.Власюк та ін.; ПРООН. - К., 2002. - 123 с.
36. Масионис Дж. Соціологія: Учебник: Пер. с англ. / Дж.Масионис. - 9-е изд. - СПб.: Питер, 2004. - 752 с.
37. Міська рада і пошук нових шляхів вирішення соціальних проблем територіальної громади: з досвіду роботи / Кер. проекту:
87. Україна у цифрах 2005: Стат. довід. / За ред. О.Г.Осауленка. - К.: Консультант, 2006. - 248 с.
88. Україна: прогрес на шляху сталого розвитку: Інформ.-аналіт. огляд викон. "Порядку денного на ХХІ ст." / Наук. кер. Б.М.Данилишин. - К.: НІЧЛАВА, 2002. - 220 с.
89. Україна: Стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки – 2006 / За ред. О.С.Власюка; Редкол.: В.Ю.Барков, З.С.Варналій, С.І.Здіорук та ін. - К.: НІСД, 2006. - 576 с.
90. Фініков Т.В. Сучасна вища освіта: світові тенденції і Україна / Т.В.Фініков. - К.: Таксон, 2002. - 176 с.
91. Формування здорового способу життя молоді: проблеми і перспективи / О.О.Яременко та ін. - К.: Укр. ін-т соц. дослідж., 2000. - 207 с.
92. Формування здорового способу життя: Навч. посіб. для слухачів курсів підвищ. кваліфікації держ. службовців / О.Яременко, О.Вакулєнко, Л.Жаліло, І.Солоненко та ін. - К.: Укр. ін-т соц. дослідж., 2000. - 232 с.
93. Фуллан М. Сили змін: Вимірювання глибини освітніх реформ. Change Forces: Probing the Depths of Educational Reform / М.Фуллан; Пер. з англ. Г.Шиян, Р.Шиян. - Л.: Літопис, 2000. - 271 с.
94. Хмелько В. Макросоціальні зміни в українському суспільстві за роки незалежності // Соціологія: ТММ. - 2003. - № 1. - С. 5-21.
95. Царенко О.М. Основи екології та економіка природокористування: Навч. посіб. / О.М.Царенко; О.О.Несветов, М.О.Кадацький. - 2-ге вид., стер. - Суми: Унів. кн., 2004. - 399 с.
96. Черняк Е.М. Соціологія семьи: Учеб. пособие / Е.М.Черняк. - 3-е изд., перераб. и доп. - М.: ИТК "Дашков и К", 2004. - 238 с.
97. Шамова Т.И. Управление образовательными системами: Учеб. пособие / Т.И.Шамова, П.И.Третяков, Н.П.Капустин. - М.: ВЛАДОС, 2002. - 319 с.
98. Шевчук П.І. Соціальна політика та соціальна безпека людини: Навч. посіб. / П.І.Шевчук. - Л.: ЛРІДУ НАДУ, 2003. - 176 с.
99. Шевчук П.І. Соціальна політика: Навч. посіб. / П.І.Шевчук. - Л.: Світ, 2003. - 400 с.
100. Ягодка А.Г. Соціальна інфраструктура і політика: Навч. посіб. / А.Г.Ягодка. - К.: КНЕУ, 2000. - 212 с.
101. Ярош Н.П. Державні соціальні стандарти у сфері охорони здоров'я України. - К.: Вид-во НАДУ, 2006. - 196 с.

74. Соціально-економічний розвиток регіонів України: Збірник / Упоряд.: В.І.Луговий, М.К.Орлатий, О.Г.Осауленко та ін. - К.: Вид-во НАДУ, 2005. - 582 с.
75. Соціально-економічні системи продуктивних сил регіонів України / С.І.Дорогунцов, Л.Г.Чернюк, П.П.Борщевський та ін.; НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України. - К.: Нічлава, 2002. - 694 с.
76. Соціокультурні ідентичності та практики / За ред. А.Ручки. - К.: Ін-т соціол. НАН України, 2002. - 315 с.
77. Соціологія: Курс лекцій / За ред. В.М.Пічі. -2-ге вид., випр. і допов. - Л.: Новий світ-2000, 2002. - С. 97-125.
78. Статистичний збірник "Регіони України" 2005. Statistical publication Regions of Ukraine 2005. - Ч. II. / За ред. О.Г.Осауленка; Відп. за вип. Н.С.Власенко. -К.: Держ. ком. статистики України, 2005. - 810 с.
79. Статистичний щорічник України за 2005 рік / За ред. О.Г.Осауленка; Відп. за вип. В.А.Головко; Держ. ком. статистики України. - К.: Консультант, 2006. - 576 с.
80. Стратегічні напрямки розвитку охорони здоров'я в Україні / За заг. ред. В.М.Лехан; Кол. авт.: С.І.Биченко, Н.С.Буркат, Л.І.Жаліло, І.М.Солоненко та ін. - К.: Сфера, 2001. - 176 с.
81. Стратегія реформування освіти в Україні: Рек. з освіт. політики / За ред. В.Андрущенко. - К.: К.І.С., 2003. - 296 с.
82. *Судаков М.* Соціальна нерівність як категорія сучасної соціологічної теорії // Соціальні виміри суспільства: Зб. наук. пр. - К.: І-т соціол. НАН України, 2003. - С. 303-315.
83. *Топчієв О.Г.* Регіональний розвиток України і становлення державної регіональної політики: Навч.-метод. посіб. / О.Г.Топчієв, Т.М.Безверхнюк, З.В.Тітенко; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Одес. регіон. ін-т держ. упр. - О.: ОРІДУ НАДУ, 2005. - 223 с.
84. *Удотова Л.С.* Соціальна статистика. - К.: КНЕУ, 2002. - 376 с.
85. Україна: Звіт з людського розвитку за 2003 рік. Сила децентралізації / Е.Бахшиш, С.Корецька, М.Кузьмин та ін.; ПРООН. - К.: Вид-во "Бліц-Принт", 2003. - 136 с.
86. Україна на шляху європейської інтеграції: Наук.-практ. зб. матеріалів / Наук. ред. Т.Пахомова, С.Будаговська; Кол. авт.: О.Романюк, О.Кілієвич, М.Еллман та ін. - К.: М-во економіки України, 2000. - 219 с.
- В.С.Глушков, В.М.Давидова. - Кривий Ріг: Етюд-Сервіс, 2005. - 172 с.
38. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес / Уклад.: М.Ф.Степко, Я.Я.Болюбаш та ін. - К.: НМЦ ВО, 2004. - 58 с.
39. Молодежь в меняющемся обществе / Проект MONEE. ЦВЕ/СНГ/Балтия. - Флоренция: Исслед. центр ЮНИСЕФ "Инноченти", 2000. - 194 с.
40. Мониторинг социально-экономического потенциала семей. - Вып. I: 2000 г. / Кол. авт.: В.Н.Бобков (рук.) и др. - М.: Всерос. центр уровня жизни, 2000. - 134 с.
41. Моніторинг стандартів освіти (Присвячено Джононі Ф. Ківзу): Пер. з англ. / За ред.: А.Тайджмана, Т.Н.Послтвейта. - Л.: Літопис, 2003. - 323 с.
42. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи: Посібник / За заг. ред. О.І.Локшиної. - К.: К.І.С., 2004. - 128 с.
43. Моніторинг якості освіти: становлення та розвиток в Україні: Рекомендації з освітньої політики / За заг. ред. О.І.Локшиної. - К.: К.І.С., 2005. - 160 с.
44. *Огаренко В.М.* Державне регулювання діяльності вищих навчальних закладів на ринку освітніх послуг: Монографія / В.М.Огаренко. - К.: Вид-во НАДУ, 2005. - 328 с.
45. Огляд результативності природоохоронної діяльності. Україна / Європ. екон. комісія; Ком. еколог. політики. - Нью-Йорк; Женева: ООН, 2000. - 232 с.
46. ООН і Україна: разом у нове тисячоліття / Ред. Л.А.Волянська. - S.l.: Matlid Publications, Inc., 2000. - 63 с.
47. Органи державної влади в Україні: структура, функції та перспективи розвитку: Навч. посіб. / Кол. авт.: Н.Р.Нижник, С.Д.Дубенко, Н.Г.Плахотнюк та ін.; За заг. ред. Н.Р.Нижник. - К.; Івано-Франківськ: ЗАТ "Нічлава", 2003. - 288 с.
48. *Орлов П.І.* Інформаційні системи і технології в управлінні, освіті, бібліотечній справі: Наук.-практ. посіб. / П.І.Орлов; О.М.Луганський. - Донецьк: Альфа-прес, 2004. - 291 с.
49. Освіта в Україні. - К.: Нац. Фонд підтримки демократії: Молодіжна альтернатива, 2002. - 32 с.
50. Основні шляхи подальшого розвитку системи охорони здоров'я в Україні: Спільн. звіт / За заг. ред.: В.М.Лехан, В.М.Рудого; Кол. авт.: А.П.Гук, Є.Є.Латишев, Ю.М.Вітренко та ін. - К.: Вид-во Раєвського, 2005. - 167 с.

51. Охорона громадського здоров'я: управлінські аспекти: Навч. посіб. / Кол. авт.: Л.Жаліло (кер.), І.Солоненко, Б.Волос та ін. - К.: Вид-во УАДУ, 2001. - 142 с.
52. *Паніна Н.* Українське суспільство 1992-2006: соціологічний моніторинг / Н.Паніна. - К.: Ін-т соціол. НАН України, 2006. - 94 с.
53. Програма дій "Порядок денний на XXI століття" ("AGENDA 21"): Ухвалена конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (Саміт "Планета Земля" 1992 р.): Пер. з англ. / Агентство США з міжнар. розвитку; Дім Свободи; Ін-т сталого розвитку. - К.: Інтелсфера, 2000. - 357 с.
54. Професійна освіта: педагогіка і психологія = Kształcenie Zawodowe: Pedagogika i Psychologia: Пол.-укр. журн. - Т. 4. / За ред.: Т.Левовицького, І.Вільш, І.Зязюна, Н.Ничкало. - К.: Ченстохова, 2003. - 567 с.
55. *Радиш Я.Ф.* Державне управління охороною здоров'я в Україні: генезис, проблеми та шляхи реформування: Монографія / Я.Ф.Радиш; Передм., заг. ред. Н.Р.Нижник. - К.: Вид-во УАДУ, 2001. - 359 с.
56. Регіональна політика в галузі охорони здоров'я: шляхи формування та реалізації: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м.Одеса, 5-6 черв. 2003 р. / Редкол.: І.М.Солоненко, О.Д.Корвецький, З.В.Балабаєва та ін. - О.: ОРІДУ УАДУ, 2003. - 316 с.
57. Розвиток галузей соціально-культурного призначення в сільській місцевості / М.К.Орлатий, Ю.П.Лебединський, Г.Г.Науменко та ін.; Відп. за вип. М.К.Орлатий. - К.: Вид-во НАДУ, 2003. - 61 с.
58. Розвиток партнерства між місцевою владою та недержавним сектором у сфері надання громадських послуг: Монографія / За ред. Ю.П.Лебединського; Кол. авт.: О.В.Берданова, В.М.Вакуленко, М.Д.Василенко та ін; Укр. Акад. держ. упр. при Президентіві України. - Ужгород: ПАТЕНТ, 2003. - 192 с.
59. Роль держави у довгостроковому економічному зростанні / За ред. Б.Є.Кваснюка. - Х.; К.: Форт, 2003. - 423 с.
60. Роль засобів масової інформації та інших джерел у формуванні здорового способу життя молоді / О.Яременко та ін. - К.: ТОВ "ТАТ", 2000. - 112 с.
61. *Рудий В.М.* Законодавче забезпечення реформи системи охорони здоров'я в Україні: Монографія / В.М.Рудий. - К.: Сфера, 2005. - 272 с.
62. *Салтман Р.Б.* Реформи системы здравоохранения в Европе: Анализ современных стратегий: Пер. с англ. / Р.Б.Салтман, Дж.Фигейрас. - М.: ГЭОТАР МЕДИЦИНА, 2000. - 432 с.
63. *Симигіна Т.* Соціальна політика у глобальному вимірі. - К.: Вид-во "Пульсари", 2003. - 251 с.
64. *Ситнік П.К., Дербак А.П.* Проблеми формування національної свідомості в Україні: Монографія. - К.: НІСД, 2004. - 226 с.
65. *Скідін О.Л.* Управління освітою: теоретико-методологічний аналіз соціальних технологій: Монографія / О.Л.Скідін. - Запоріжжя: ЗДУ, 2000. - 290 с.
66. *Скурагівський В.А.* Соціальний і гуманітарний розвиток: опорний конспект дистанційного курсу навчальної дисципліни: Навч. посіб. / В.А.Скурагівський, В.П.Трощинський, М.В.Кравченко. - К.: Центр навч. л-ри, 2004. - 112 с.
67. *Скурагівський В.А., Палій О.М.* Основи соціальної політики: Навч. посіб. / К.: МАУП, 2002. - 200 с.
68. *Сміт А.* Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй: Пер. з англ. / А.Сміт. - К.: ВІПОЛ, 2001. - 593 с.
69. Социологические исследования в системе государственной службы 1992-2002: Информ.-аналит. материалы каф. гос. службы и кадровой политики РАГС при Президенте Российской Федерации / Рос. акад. гос. службы при Президенте Российской Федерации. - М.; Орел: Изд-во ред. журн. "Образование и о-во", 2002. - 314 с.
70. Соціальна безпека: пошук нової парадигми: Зб. наук. ст. = Social Security: Search for A New Paradigm: Collected Scientific Articles / І.Ф.Гнибіденко, Е.М.Лібанова, А.В.Базилюк та ін. - К.: Нац. акад. упр., 2004. - 171 с.
71. Соціальна сфера села України: регіональний аспект: Наук. стат.-аналіт. розробка [дані за 1990-2000 рр.] / За ред. П.Т.Саблука, М.К.Орлатого; Ін-т аграр. економіки УААН; Укр. Акад. держ. упр. при Президентіві України. - 3-тє вид. - К.: НДІ "Укראгропромпродуктивність", 2003. - 605 с.
72. Соціальне партнерство - механізм реалізації прав людини, розбудови правової держави, громадянського суспільства. Президенту України, Верховній Раді України, Уряду України, органам центральної та місцевої виконавчої влади: Аналіт. розробки, пропозиції наук. та практик. працівників: Міжвід. наук. зб. - Т. 24 / Ред. рада: А.І.Комарова (голов. ред.), А.К.Кінах, В.П.Пустовойтенко та ін.; Редкол.: С.М.Алферов, В.І.Андрейцев, В.М.Князєв, Б.О.Кравченко, Н.В.Грицяк та ін. - К.: НДІ "Проблеми людини", 2001. - LXXVI, 698 с.
73. Соціальні індикатори рівня життя населення: Стат. зб. - К.: Держ. ком. статистики України, 2005. - 241 с.